

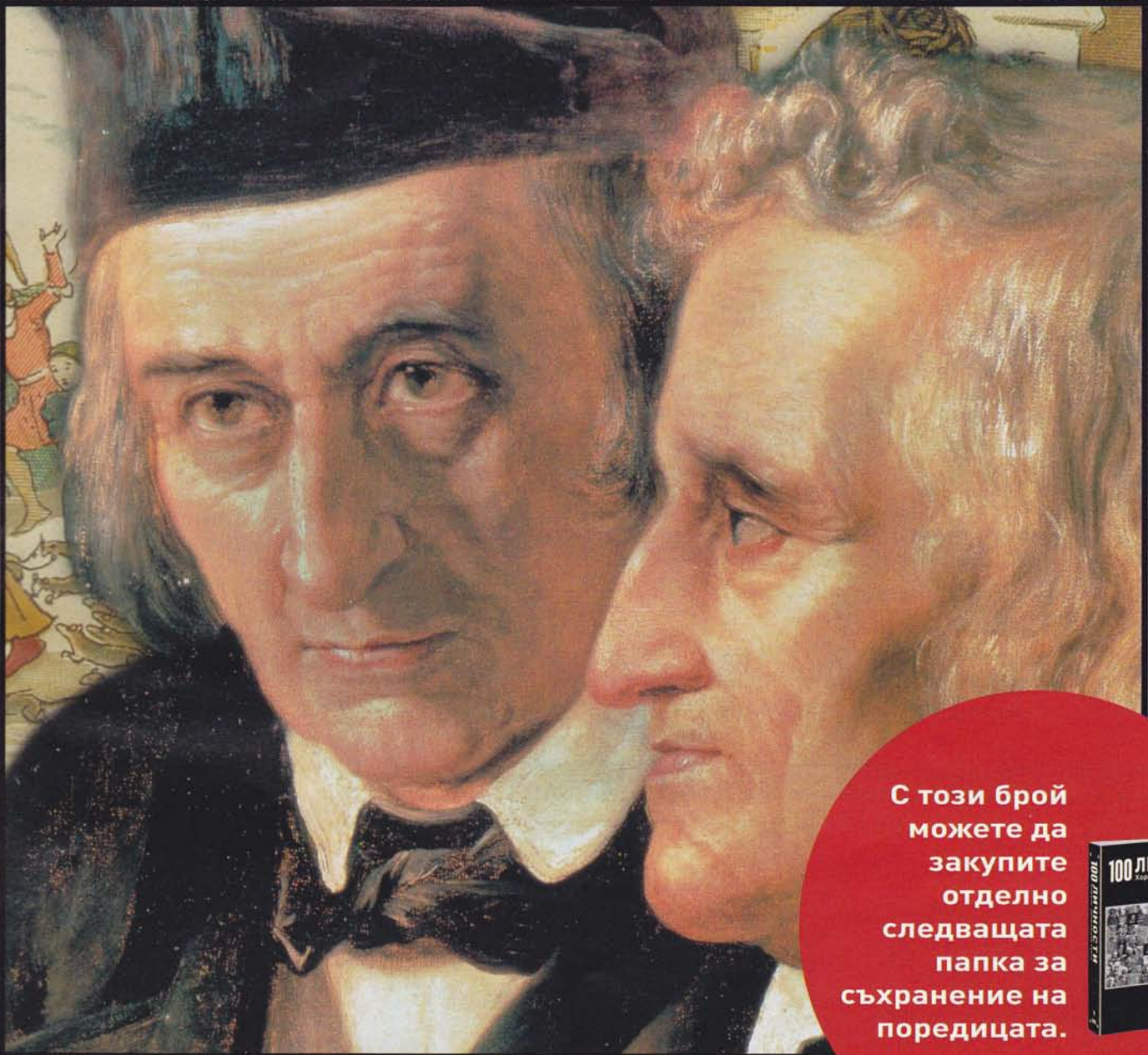
Zamunda.NET/michiruKaion

100 ЛИЧНОСТИ

Хората, променили света

Излиза всеки вторник
3,50 лв.

30

С този брой
можете да
закупите
отделно
следващата
папка за
съхранение на
поредицата.

Цена: 5,90 лв.

БРАТЯ ГРИМ

DEAGOSTINI am

100 ЛИЧНОСТИ

Хората, променили света

Братя Грим

Брой 30

ВЪВЕДЕНИЕ

4

ЖИВОТ И ДЕЙНОСТ

6

Основоположниците на научния подход към фолклора пътуват, за да събират народни приказки и сказания

Хесен – родният край на братята, толкова скъп за сърцата им

Амбициозно начинание

Полемиката върху приказките

Съпротива срещу властта

Вълна на подкрепа

Ролята на знаменитости в Германия

Незавършеният проект

ВАЖНИ СЪБИТИЯ

20

Загадката на преработените приказки

СЪВРЕМЕНИЦИ

24

Интелектуалците в защита на приказките

ИЗКЛЮЧИТЕЛНО ВЛИЯНИЕ

28

Нови системи на обучение и възпитание

За вашето по-добро обслужване търсете изданието винаги в един и същ търговски обект и уведомявайте продавача за намерението си да закупите евентуално и следващите броеве. За всякаква информация, справки, замяна на екземпляри или поръчки на предишни броеве, потърсете ни на телефон (02 489 95 53) или ни изпратете e-mail на адрес info@deagostini.bg.
Обслужване на клиенти: понеделник – петък, 10:00 – 15:00 ч.

За да получите стари броеве по пощата, първо се обадете на телефон (02) 489 95 53, след което преведете необходимата сума по сметка:

Алфа Банк

IBAN: BG39CRBA 9898 1001 0718 50

BIC: CRBAGSF

Кеар Дайрект ЕООД

При получаване на стари броеве по куриер заплащането става в момента на получаването.

Седмично издание

ИЗДАТЕЛСКА КОМПАНИЯ: Де АГОСТИНИ ХЕЛАС ООД

(De AGOSTINI HELLAS SRL)

СТРАНА НА ПРОИЗХОД: Гърция

ИЗДАТЕЛ: Петрос Капнистос

ИКОНОМИЧЕСКИ ДИРЕКТОР: Фотис Фотиу

МЕНИДЖЪР НА РЕДАКТИРАНЕ И ПРОИЗВОДСТВО:

Вирджиния Кутрубас

АДРЕС: Вулягменис 44-46, 166 73 Атина

(Vouliagmenis 44-46, 166 73 Athens)

МЕНИДЖЪР МАРКЕТИНГ: Михалис Куцукос

МЕНИДЖЪР НА ИЗДАНИЕТО: Насита Кортеса

ПРОИЗВОДСТВЕН КООРДИНАТОР:

Каролина Пулиду

МЕНИДЖЪР ДИСТРИБУЦИЯ: Еви Боза

МЕНИДЖЪР ЛОГИСТИКА И ОПЕРАЦИИ:

Димитрис Паскалидис

КООРДИНАТОР ЛОГИСТИКА И ОПЕРАЦИИ: Антонис Люмис

СПЕЦИАЛНА АДАПТАЦИЯ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

ГИГА ДЖОРДЖ ЕООД (GIGA GEORGE EOOD)

РЕДАКЦИЯ И КОРЕКЦИЯ: Ралица Панайотова

ПЕЧАТ И ПОДВЪРЗВАНЕ: HAIDEMENOS S.A.

ДИРЕКТОР НА ПЕЧАТНИЦАТА: МАКИС КОТОПУЛОС

ВНОСИТЕЛ: Атика Медия България ООД

© 2008 De AGOSTINI Hellas

© 2003 К.К. De AGOSTINI JAPAN

ISSN: 1791-4256

Снимки: Uniphoto Press, De Agostini Picture Library

Цена на броевете:

Цена на първия брой: 1,50 лв.

Цена на втория брой и на всички следващи броеве: 3,50 лв.

Всички текстове са защитени с авторски права. Забранено е възпроизвеждането, сканирането, предаването или използването на материалите с търговска цел под каквато и да е форма без писменото съгласие на редактора.

Същи приятели,

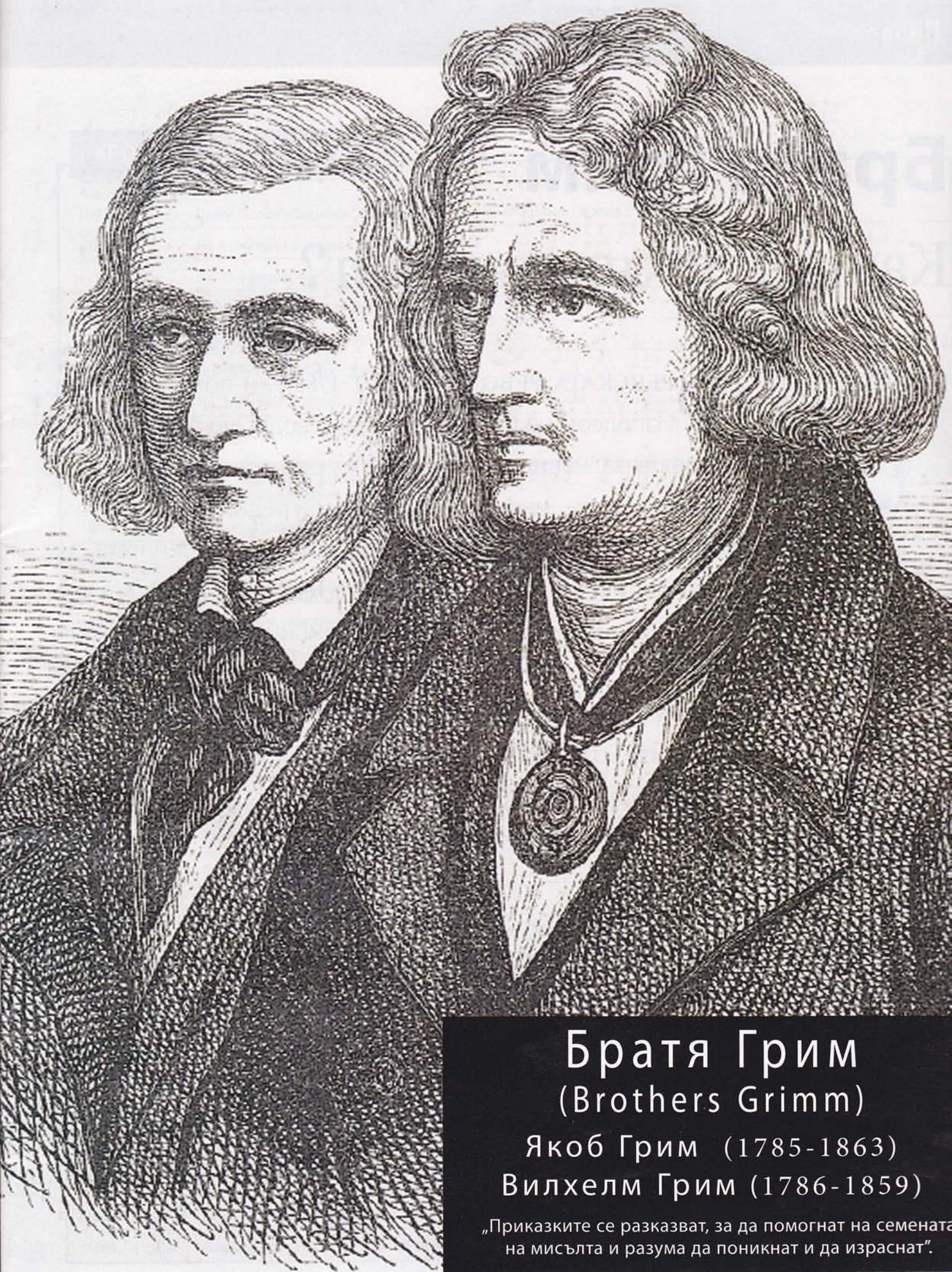
В следващите броеве ще разберете кога можете да очаквате останалите папки за съхранение на поредицата "100 личности".

Цена на папката: 5,90 лв.

За да получите по-добро обслужване, поръчвайте всеки брой на поредицата от един и същ търговски пункт и информирайте продавача за намерението си да купувате следващите броеве.

Издателят си запазва правото да променя реда на издаване на поредицата, както и правото на избор на имената, които ще се представят.

Посетете сайта на Де Агостини
www.deagostini.bg

Братя Грим
(Brothers Grimm)

Якоб Грим (1785-1863)

Вилхелм Грим (1786-1859)

„Приказките се разказват, за да помогнат на семената
на мисълта и разума да поникнат и да израснат“.

Братя Грим

Какъв е техният живот?

ВЪВЕДЕНИЕ

ФРЕНСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ ОТ 1789 г. и появяването на Наполеон на световната сцена водят до зараждането на идеята за нация и държава. По онова време Германия е разделена на множество малки и средни по големина кралства, всяко от които яростно защитава суверенитета си, а перспективата за една обединена Германия витае някъде в далечното бъдеще. В резултат от амбициите на Наполеон Германия е обречена да свърши като жертва на френската експанзия. В една далечна провинция на една размирна страна израстват двама братя, запалени по традиционните народни приказки, предавани от баща на син от най-стари времена – братята Грим.

Едновременно с възникването на националната държава народните приказки са обречени на изчезване, но двамата всеотдайни братя, запазват това безценно наследство и го увековечават в издаваните от тях сборници. Приказките обаче излизат отвъд националните граници, за да спечелят сърцата на читателите по цял свят, оставайки известни и до днес. С помощта на историите, които се разказват от най-различни хора и се предават от поколение на поколение, Братя Грим се борят да спасят своята родина, намираща се във времена на криза.

ХРОНОЛОГИЧНА ТАБЛИЦА

1697		Шарл Перо публикува "Истории и приказки от старото време с морални наставления".
1785		На 4 януари в Ханау се ражда Якоб Грим.
1786		На 24 февруари в Ханау се ражда Вилхелм Грим.
1789		Избухва Френската революция.
1796		Умира бащата на двамата братя Грим.
1798		Братя Грим се преместват в Касел.
1802		Якоб е приет в Марбургския университет.
1806		Германия е окупирана от Наполеоновите войски. Братя Грим започват да работят върху своята колекция от легенди и народни приказки.
1807		Създава се Кралство Вестфалия.
1809		Вилхелм посещава Гьоте.
1812		Първо издание на „Приказки на Братя Грим“.
1813		Наполеон е победен. Създава се Хесенският електорат.
1814		Якоб взема участие във Виенския конгрес.
1816		Публикуват се „Германски легенди“.
1825		Вилхелм сключва брак.
1829		Якоб и Вилхелм се преместват в Гьотингенския университет.
1837		Протестът на Гьотингенската седморка от 1 ноември (вж. стр. 13). Якоб е принуден да замине за Касел.
1838		Братя Грим започват работа върху "Етимологичен речник на немския език".
1840		Якоб и Вилхелм са поканени като лектори в Берлинския университет.
1843		Якоб заминава за Италия.
1844		Случаят "Фалерслебен".
1846		Двамата братя вземат участие в първата конференция, посветена на героите от германската литература.
1848		Избухва Мартенската революция. Якоб участва в заседанията на Народното събрание във Франкфурт.
1854		Публикува се първото издание на "Етимологичен речник на немския език".
1859		Вилхелм умира на 16 декември в Берлин.
1863		Якоб умира на 20 септември в Берлин.
1871		Създава се Германската империя.
1875		На 4 август в Копенхаген умира Ханс Кристиан Андерсен.
1893		Открит е ръкописът от Еренберг.
1896		В Ханау се открива паметник на Братя Грим.
1961		Завършен е "Етимологичен речник на немския език".

Основоположниците на научния подход към фолклора пътуват, за да събират народни приказки и сказания

През втората половина на XVIII в. на фона на една разделена Германия, където властта се налага насила на местно ниво, разцъфтява културата чрез основни фигури като Гьоте и Шилер. Родени в малкото градче Ханау (провинция Хесен), намиращо се близо до Франкфурт, двамата братя Якоб и Вилхелм Грим от своя страна също са повлияни от духа на времето, в което живеят.

▲ Портрет на Братя Грим, нарисван от по-малкия им брат Лудвиг. По-късно се използва като изображение върху пощенски марки.

Хесен – родният край на братята, толкова скъп за сърцата им

В края на XVIII в. възниква идеята за една германска нация, въпреки че по това време на практика не съществува единна германска държава. На територията на днешната Федерална република Германия властта е съсредоточена около Пруското кралство, а по-малките кралства се контролират от различни владетели.

Братя Грим се раждат в провинциалното градче Ханау в ландграфството Хесен-Касел, близо до Франкфурт. Мястото е известно като област Хесен и днес там се разполага една от 16-те административни области на Германия.

▼ Братята живеят на първия етаж в сградата на Съдебната палата на Стейнау, където работи техният баща. Сградата е запазена и превърната в музей на Братя Грим.

Хълмистата местност с обилна растителност се управлява поколения наред от Хесенската аристокрация. Бащата на двамата братя, Филип Вилхелм Грим, заема поста прокурор и е на служба при същата тази аристокрация. Якоб, по-големият брат, се ражда на 4 януари 1875 г., а по-малкият му брат Вилхелм – на 24 февруари следващата 1876 година.

Якоб получава възпитанието, характерно за първородния син в семейството. Майката на двамата братя, Доротея, ражда общо девет деца, три от които умират още в детска възраст.

▲ Майка им Доротея Грим, която е типичната германска домакиня. Не съществуват никакви сведения относно възможно неписано фолклорно наследство, което тя предава на своите синове.

▲ Картина, изобразяваща бащата Филип Вилхелм Грим. Той заема различни постове в правосъдната система.

◀ Лелята на Братя Грим, Цимер, която е придворна дама в двора на Касел. Тя оказва финансова подкрепа на семейство Грим след смъртта на брат си.

▶ Автопортрет на Лудвиг Грим. Благодарение на него идните поколения могат да се наслаждат на значимо количество рисунки на Братя Грим. За него казват, че е мил и нежен, а следователно и всеобщ любимец.

Карл и Фердинанд – братята, които се раждат след Вилхелм – водят доста обикновен и скромнен начин на живот. Най-малкият брат Лудвиг е художник, който оставя след себе си множество произведения, свързващи се със знаменитите му братя по-късно. Единствената дъщеря Лоте – най-малкото дете в семейството, изиграва важна роля в процеса на събиране на автентичните материали от фолклора, които използват нейните братя, съдействайки им например при установяването на контакти с потенциални разказвачи на народни приказки.

Когато баща им сменя местоработата си през 1791 г., семейството се премества в Стайнау. Тогава Якоб е на 6-годишна възраст, а Вилхелм на 5 години. Смята се, че това малко градче е първият източник, от който събират информация.

Семейство Грим води доста безгрижен живот, от гледна точка на материално благополучие, тъй като бащата е държавен служител в ландграфството Хесен-Касел. По онова време не съществуват образователни институции, така че децата в семейството се обучават от по-голямата сестра на своя баща. Латински език научават от стар частен учител в Стайнау, известен с това, че няма ни най-малките скрупули да прилага телесни наказания толкова често, колкото сметне за необходимо, когато става въпрос за култивиране на съзнанието на младите. Двамата братя са доста усърдни и изрядни ученици, които лесно попиват учебния материал, така че стриктният преподавател няма повод да прибягва до любимите си методи.

“Сбогом” на юношеските години

Най-приятните мигове, които братята Якоб и Вилхелм прекарват заедно, не са тези в класната стая. Макар и принадлежащи към аристокрацията, децата имат възможност да общуват с търговци, фермери и работници в града. Ходят на панаири, които се орга-

Зад кулисите

РОЖДЕНОТО МЯСТО НА ЕДНА ДРАМАТИЧНА ИСТОРИЯ

Районът на ландграфството Хесен-Касел не е богат откъм природни ресурси, а също така не е добре развит в индустриално отношение. За сметка на това обаче притежава стабилен източник на доходи, какъвто е предлагането на наемници на военна служба. Мнозина младежи преминават военна подготовка и се продават на трети страни. Германските наемници са известни с приноса си към американската война за независимост, в която се бият на страната на англичаните. Хесен, редом с Швейцария, е доста популярно място за набиране на войници.

Огромният финансов потенциал от продажбата на наемници се експлоатира от фамилията Ротшилд от Франкфурт, допринасяйки по този начин за благосъстоянието на ландграфството. По-късно районът запада значително, но Ротшилдови запазват влиянието си върху целия свят. Потомците на фамилията днес всъщност произхождат от тези, които живеят във времената на наемниците в Хесен.

Братя Грим живеят в една парадоксална атмосфера – тишината, красотата и изобилието на пасторален пейзаж, помрачен от драматичната дейност на техните съграждани.

Братя Грим живеят в една парадоксална атмосфера – тишината, красотата и изобилието на пасторален пейзаж, помрачен от драматичната дейност на техните съграждани.

▲ Рисунка, илюстрираща наемници през XVI в. Лесно могат да бъдат разпознати по своите дрехи и огромни шапки с пера.

низират, или се разхождат из гъстите гори в околностите на градчето. Това безгрижно време, прекарано в компанията на по-малките им братя, оказва силно влияние върху двамата Грим, а тази специфична идилична атмосфера е лесно различима и осезаема в приказките, които разказват по-късно.

Този райски живот внезапно прекъсва със смъртта на техния баща. Той умира през януари 1796 г. едва на 44-годишна възраст. И тъй като Филип Грим е единственият, който издържа материално семейството, много скоро всички те започват да се борят с всякакъв вид лишения. За щастие сестрата на тяхната майка, Хенриета Цимер, придворна дама в двора на Касел, им подава ръка за помощ. Якоб и Вилхелм не могат да продължат учението си в малкото градче, където живеят, ето защо със съдействието на своята леля успяват да се преместят в Касел (столицата на ландграфството) през есента на 1798 г.

Така двамата братя постъпват в гимназията на Касел. Там с изненада установяват, че образованието, което са получили в Стайнау, е далеч от стандартите в столицата на ландграфството, ето защо Якоб и Вилхелм много бързо се захващат да наваксат пропуснатото. По-малкият от двамата братя, Вилхелм, е с крехко телосложение и често страда от астматични пристъпи. И макар интензивното учене да влошава видимо здравето му, той успява да се пригоди и свикне с новия начин на учене. Двете момчета завършват необходимия курс на обучение, който им позволява да бъдат приети и да постъпят в университета в Марбург.

▼ Къщата, в която живеят братята в градчето Ханау, е с изглед към “Фрайхаит Плаза” (Площадата на свободата). Домът им е голям и просторен.

Амбициозно начинание

Запознанство с техния наставник Савини

ПЪРВОНАЧАЛНО след постъпването си в университета братята Грим искат да учат право. Така се запознават с обещаващия учен Фридрих Карл фон Савини, който се интересува от историята на правораздавателната система. Това познанство се оказва решаващо за по-нататъшната им съдба. Савини изучава историята на правото от гледна точка на фолклора, а талантът на братята Грим определено привлича неговото внимание. Той им предлага достъп до внушителната си колекция книги, която разпалва техния интерес към историята и устното народно творчество.

През 1805 г. Якоб е поканен в Париж от Савини, който по същото време изучава право там. И макар че застива при вида на огромните рафтове с книги в Националната библиотека на Франция, Якоб изпитва смесени чувства към Париж като град. По онова време Наполеон се самопровъзгласява за император и търси различни начини да завладее цяла Европа. Французите от своя страна са изпълнени с националистичен плам, който доста дразни Грим, тъй като му напомня в известна степен за кризата на национализъм, която собствената му родина преживява.

През 1803 г. ландграфството Хесен-Касел се превръща в електората Хесен, а Вилхелм IX става електор (курфюрст - член на избирателната колегия, която избира германски император) Вилхелм I. През есента на 1805 г., след завършване на университета, Якоб се завръща в Касел и влиза в армията. И тъй като най-големият брат си намира пре-

Касел – столицата на ландграфството Хесен-Касел. Замъкът на ландграфа Вилхелм се вижда в долната част на снимката. Първоначално библиотеката, където работят Братя Грим, се намира в близост до двореца.

питание там, цялото семейство, което е все още в Стайнау, го следва в Касел. Следващата година и Вилхелм се присъединява към тях, и така семейството отново се събира след доста дълъг период на раздяла.

Междувременно Германия се намира на ръба на криза. През октомври 1806 г. Наполеон разгромява Кралство Прусия в битката при Йена, завладявайки цялата западна част на Германия и анексийски електората Хесен към новите територии. През юли 1807 г. Наполеон реорганизира цялата Северозападна Германия, превръщайки я в Кралство Вестфалия, чийто коронован владетел става неговият брат Жером Бонапарт. Електоратът Хесен става част от новото кралство, а отделът,

▲ Савини – наставникът и учителят на Братя Грим. Смята се, че именно той насочва двамата към дейността, която ще се превърне в призвание на техния живот. Сред приятелите му са много поети от Немския романтизъм, макар че самият Савини е студент по история на правото, специализиращ римско право.

▼ Обложката на "Des Knaben Wunderhorn" (Вълшебният рог на момчето) от Брентано. Братя Грим допринасят значително за тази стихосбирка от стари народни балади.

Различна версия

ОРИГИНАЛНАТА ПРИКАЗКА, ОЦЕЛЯЛА ПО ЧУДОДЕЕН НАЧИН

Първото издание на "Приказките на Братя Грим" е публикувано през 1812 г. Оказва се обаче, че съществува и по-стара версия на ръкописа, за която се смята, че се използва като прототип. Първоначално не е предназначена за публикация, а по-скоро като материал за Клеменс Брентано (поет от епохата на Романтизма, известен по онова време със сбирката от германски народни балади, озаглавена "Des Knaben Wunderhorn" (Вълшебният рог на момчето)). Приказките, които предлагат двамата братя, не съвпадат с артистичния стил и замисъл на Брентано и той не проявява никакъв интерес към предложения материал. В един момент ръкописът е загубен и изпада в забвение. Въпреки всичко две години по-късно Братя Грим публикуват своите приказки, а изгубеният ръкопис успява да послужи за техен прототип. След смъртта на братята, в края на XIX в. ръкописът отново излиза на бял свят. Тъй като се пази в един манастир в Еренберг, става известен под името "Ръкописът от Еренберг". Преди публикуването на "Приказките на Братя Грим", той включва

общо 53 приказки (само предисловието включва осем от тях). Ръкописът сам по себе си представлява полезен инструмент в изследването на работата на Братя Грим през XX в.

Всеизвестен факт е, че основна заслуга в събирането на материал за последващите издания на приказките има Вилхелм. Според запазената ръкописна версия 27 от приказките са събрани от Якоб, а 15 са дело на Вилхелм, което означава, че по-големият от двамата братя играе по-активна роля в събирането на материала за общия им труд.

Двамата братя имат навика да изхвърлят ръкописите, които използват като научен материал, щом се публикува дадена тяхна книга. Първото издание на приказките е последвано от още седем, но нито един от оригиналните ръкописи не е запазен. Вероятно и Еренбергският ръкопис нямаше да бъде намерен, ако Брентано бе използвал предоставения от Братя Грим материал и публикувал своя труд.

където работи Якоб, се превръща в отдел по закупуване на провизии за френската армия. Семейство Грим, които години наред са на служба при Хесенските владетели, са принудени да заминат в изгнание.

Кризисната ситуация в страната допринася за увеличаването на интереса на Братя Грим към приказките, които се предават от уста на уста сред германския народ. По-късно Якоб описва по следния начин чувствата, които го вълнуват през тези години: "Когато небето над Германия е помрачено от облаците на тиранията, моят брат и аз търсим утеха и кураж в германския език и литература".

Кръгът от приятели се разширява

По време на кризата, обхващаща родината им, нещата в личния им живот не вървят. През 1808 г. умира тяхната майка, а доста опасното състояние, в което се намира Вилхелм, се влошава и изисква продължителна почивка за възстановяване. Междувременно по-големият брат Якоб си

▼ Илюстрация, изобразяваща университета в Марбург в средата на XIX в. Това е протестантски университет, построен през 1527 г., веднага след началото на Протестантската реформа.

намира работа като библиотекар в Кралската библиотека (построена от краля Жером Бонапарт), въпреки че това означава да работи редом с тези, които грубо и безцеремонно завладяват земите на предците му. Съществува обаче належаша нужда да издържа семейството си по някакъв начин. Ето защо приема предложената работа, особено след като предстои да получи достъп до внушителна колекция от книги. Нещата придобиват положителен обрат. Якоб печели достатъчно, за да поддържа Вилхелм, който сега вече има възможност да се възстанови. Що се отнася до Якоб, той има възможност да се рови в богатата колекция, която има на свое разположение. Изглежда, че двамата братя започват да работят върху сбирката от народни приказки около 1806 г. Фактът, че се познават със Савини, не само допринася за отваряне към етнологически търсения и изследвания, но и към контакти с хора, споделящи подобни интереси. Хора като зетят на Савини – Клеменс Брентано, Бетина – по-малката сестра на Брентано, както и съпругът ѝ Лудвиг Ахим фон Арним, стоят неотлъчно до двамата братя в техните усилия и стремежи. Всички те са изпълнени с енергия, плам и живец романтични поети, на път да извършат велики дела. Работата върху първия сборник с приказки започва именно в тази бурна среда.

Стихосбирката на фон Арним "Вълшебният рог на момчето" (Des Knaben Wunderhorn), написана съвместно с братовчед му Брентано, включва откъси, събрани именно от Братя Грим. Срещата на Вилхелм и Гьоте във Ваймар се състои благодарение на усилията на Лудвиг фон Арним (съпругът на Бетина). Великият майстор го приема изключително радушно и му дава възможност да се докосне до богатството на библиотеките в Йена и Ваймар.

По този начин, в обкръжението на можещи и дейни хора, Братя Грим се радват на предимствата на една идеална работна среда.

Първият сборник се публикува под името "Приказки на Братя Грим" (Kinder und Hausmärchen – "Детски и семейни приказки") през 1812 г. от издателство "Раймар" в Берлин, не без значителна помощ от страна на Арним. По това време Якоб е на 27-годишна възраст, докато Вилхелм е на 26 години.

▲ Наполеон в тържествени одежди на церемонията по коронясване през 1806 г. – картина на художника Франсоа Жерар. Политиката на Наполеон оказва силно влияние върху Братя Грим.

▲ Картина от 1804 г., изобразяваща Лудвиг Ахим фон Арним. Той е известен поет от епохата на Романтизма и близък по дух до двамата братя, което го прави съпричастен на всичко, случващо се с тях.

▼ Входът към замък на ландграфа на Касел, Вилхелм. От лявата страна, близо до вратата, се вижда домът на братята Грим. Сградата съществува и до днес.

Полемиката върху приказките

Неизбежното противоречие

В първото издание на „Приказки на Братя Грим“ са включени 86 приказки, а още 70 са добавени към второто издание. Тези първи две издания представляват ядрото, около което се организират последващите няколко.

Веднага след публикуването на първото издание се надига полемика. Някои отправят критика към езика, на който са написани приказките, твърдейки, че той се състои от вулгарни изрази със сексуален подтекст, неподходящи за децата. По принцип Братя Грим зачитат всички думи и езика, по който се разказва дадена приказна история, стремейки се да запазят точността и автентичността на изказа. Тъй като приказките са предназначени за деца, неизбежно езикът в тях претърпява промени в ръкописите.

Освен това на езиково равнище се повдига и темата за транскрибирането на думите и изразите, принадлежащи към говоримия език. Изниква и следната дилема: дали да се запази верността и автентичността на оригинала в угода на учените фолклористи или да се използва перифразиране, за да се задоволят претенциите на литературоведите?

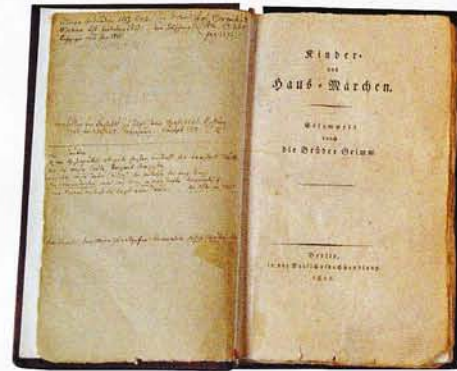
Освен това е необходимо да се включат и илюстрации, които да помогнат на децата да разберат по-сложните фрагменти на повествованието. Във вто-

рото издание от 1819 г. вече присъстват илюстрации, а заедно с третото издание в отделен малък том се появяват и обяснителни бележки.

Различните разказвачи на приказки

Какви точно хора допринасят за приказките в сборника? Това са старата Вилд и нейните сестри, чието семейство държи аптека; Мари, Жанет и Амари – трите сестри от Хасенпflug; семейство на държавни служители; Доротей Вийман, която продава яйца и млечни продукти в околностите на градчето Касел; сестрите Хакстхаузен във Вестфалия – област, която се намира в съседство, на северозапад от Хесен; техните братовчедки – сестрите Йенц и Анет от семейство Хулстхоф. Братя Грим са винаги отворени към хората, „щастливи и изпитващи радост от компанията на приятни хора и сладкodomните истории, които разказват“.

През 1812 – годината, в която се публикуват „Приказките на Братя Грим“, Наполеон претърпява поражение в кампанията си в Русия. Възползвайки се от угасващата сила на Франция, следващата година Пруссия поема инициативата. Формира се коалиция

▲ Заглавната страница на първото издание на „Приказки на Братя Грим“, публикувано през 1812 г.

▼ Двамата братя слушат приказки в дома на тяхната леля Доротей Вийман. Въпреки това по-късно се открива, че Братя Грим никога в действителност не са ходили в дома на семейство Вийман, за да чуят лично историите, които по-късно включват в своя сборник. Оказва се, че тази картина всъщност е плод на нечия фантазия.

▲ Портрет на Доротея Вилд, нарисуван от Лудвиг Грим през 1815 г. Десет години по-късно тя става съпруга на Вилхелм.

▲ Улична забава, демонстрираща една от най-популярните германски легенди – тази за "Пъстрия свирач (известен още като Ловеца на плъхове) от Хамелн" (Der Rattenfänger von Hameln).

▲ Дипломатически делегации от различни държави, които участват във Виенския конгрес. Вероятно някъде измежду всички се намира и Якоб. Конференцията е помрачена от непрекъснати спорове, дължащи се на различните интереси на страните участнички и в крайна сметка завършва с неуспех.

от европейски държави, а Наполеон е разгромен в битката при Лайпциг и принуден да се оттегли впоследствие обратно към Париж.

Електор Вилхелм I, който напуска Касел, защото отива в изгнание, се завръща и възстановява Хесенския електорат. Якоб заминава за Франция като дипломатически представител, за да участва в обсъжданията на новите политически и териториални реалности след войната. Виенският конгрес, очертаващ границите на Европа след Наполеоновите войни, се провежда през следващата 1814 г. Якоб присъства на конференцията като член на дипломатическата делегация, представляваща Хесенския електорат. Това събиране завършва без никакви конкретни резултати, а Якоб е изпратен в Париж, за да разследва и води преговори относно предаването обратно на няколко пруски книги, иззети по време на френската окупация. Неговият брат очаква завръщането му в Касел, което се състои в края на 1815 г.

По време на отсъствието на Якоб, Вилхелм е назначен за секретар на библиотеката към Хесенския електорат. Доходите са скромни, но постът чудесно подхожда на Вилхелм, който има крехко здраве, а така се създава възможност необезпокояван да провежда етноложките си изследвания. Когато по-големият му брат се завръща в Касел, в периода между 1816 г. и 1818 г., са публикувани „Германски легенди“ (в тази колекция е включена и популярната история за „Вълшебната флейта“).

През 1822 г. Лоте, единствената дъщеря в семейство Грим, се омъжва за Лудвиг Хасенпflug, който по-късно става високопоставен слу-

жител в Хесенския електорат. Той е най-големият измежду децата в семейство Хасенпflug и има значителен принос към колекцията от приказки на двамата братя Грим.

Доротея, една от петте сестри Вилд, която също от своя страна допринася за труда на Грим, става съпруга на Вилхелм през 1825 г. Дватамата са съответно на 32 и 39-годишна възраст. Тя успешно поема ролята на Лоте в подкрепата си към Вилхелм и неговите академични занимания. Първото им дете умира, а следващото – синът Херман, роден през 1828 г., няма никакви здравословни проблеми. По-късно им се раждат още двама сина.

Якоб остава ерген през целия си живот и изцяло се посвещава единствено на своите научни начинания.

▲ Картина на Доротея Вийман, нарисувана от Лудвиг Грим. Тя дава своя принос към второто издание на „Приказките на Братя Грим“ с няколко истории, които разказва.

Ключова личност

ЗАГАДКАТА НА ДВЕТЕ МАРИИ

Освен вече споменатите източници, се знае твърде малко за извора на вдъхновение на Братя Грим. Оскъдна информация може да бъде извлечена от анотациите, които двамата братя правят върху първото издание на "Приказките на Братя Грим". Една четвърт от книгата се приписва на някоя си Мария. Предполага се, че това е прислужницата в дома на родителите на Доротея Вилд (съпругата на Вилхелм). Тя и Доротея Вийман, с която пътуват заедно до Касел, за да продават храна на пазара, се споменават доста продължително време като доказателство за това, че хората, допринесли в най-голяма степен за "Приказките на Братя Грим", са обикновени хора от народа.

Тази теория обаче се оспорва през 1975 г. от професор Хайнц Рьолеке. Неговите изследвания разкриват, че това е напълно различна

Мария, и по-конкретно – това е най-голямата дъщеря на влиятелното семейство Хасенпflug, които са високопоставени служители в Хесен. Баща ѝ е германец, а майка ѝ потомка на преселили се през XVI в. в Хесен французи. Тази Мария, която има значителен принос за колекцията от народни приказки, далеч не е никому неизвестна обикновена жена, а образована дама, израснала в среда, изпълнена с френски финес.

Освен това самата Доротея Вийман е потомка на френски имигранти. Ето защо твърдото убеждение, че "Приказките на Братя Грим" са сборник със сказания, принадлежащи изцяло към германския фолклор, е доста спорно.

Въпреки това, не трябва да се забравя, че традициите, предавани от уста на уста, както и самият фолклор, са предмети, въпроси, които надхвърлят политическите граници и измерения в процеса на своето разпространение. Ето защо въпреки съществуващите "за и против", стойността на приказките е несъмнена от гледна точка на фолклора и литературата.

► Портрет на Мария Хасенпflug, датиращ от 1808 г. Тази Мария, която допринася за повечето от приказките в колекцията на Братя Грим, първоначално се смята за обикновена жена от народа, а всъщност е представителка и потомка на аристократи от областта.

Съпротива срещу властта

Невежият електор

ДИРЕКТОРЪТ НА БИБЛИОТЕКАТА към електората, където работят Братя Грим, умира през 1829 г. Якоб очаква да заеме овакантената позиция и да остави тази на библиотекар на своя брат Вилхелм, но нещата се развиват в различна посока. За ръководител на институцията е назначен бюрократ, който няма никакъв опит в тази област. Двамата братя остават все така нископлатени, а самият електор дори и не подозира колко известни са те в академичните среди, предвид огромния им научен опит. Освен това смята, че двамата Грим се отнасят с пренебрежение към служебните си задължения и се възползват от професионалното си положение, за да преследват собствените си изследователски интереси. Когато Якоб предоставя на вниманието на електора материал, който събира за речник на немския език (един широкомащабен проект), отговорът на високопоставеното лице не търпи възражения: никакви странични занимания, освен работата, за която му се плаща.

По онова време Гьотингенският университет, който се намира в Кралство ХанOVER, северно от Хесенския електорат, отправя предложение към Братя Грим, и по-конкретно: работа срещу солидно заплащане. Двамата са много привързани към родното си място, но молят електора за неговото разрешение да напуснат, което той им дава на момента, без да прави опит да ги задържи. След като двамата братя напускат, чуждестранен дипломат критикува лекотата, с която забележителните учени са оставени да си отидат. Електорът най-накрая осъзнава ценността на братята и се

опитва да им предложи атрактивно заплащане, но вече е твърде късно. В края на 1829 г. Братя Грим вече се намират далеч от Хесен.

Кралството ХанOVER е присъединено към Хесен, но е част от Англия и под властта на същия монарх. Между двете държави съществува непрекъснат обмен и атмосфера за свобода на придвижването от всякакви гледни точки. Френската монархия, възстановена след падането на Наполеон, е отново отхвърлена в резултат от Юлската революция от 1830 г.

Революции от този вид, в които народът въстава срещу феодалното потисничество, са често явление във всички части на Западна Европа. Активна роля изиграват университетите, изискващи повече права и свободи. Гьотингенският университет не прави изключение. В зората на либералното течение, обхващащо Европа след Юлската революция, през 1833 г. в ХанOVER се приема либерална Конституция.

Якоб е библиотекар и преподавател, докато Вилхелм е асистент от 1831 г. Двамата братя работят в оживена атмосфера, която е само от полза за техните академични изследвания. Якоб публикува четвърти том на „Граматика на немския език“, както и шедьовъра „Германска митология“. Изследователската работа на Вилхелм се забавя заради лошото му здраве, но въпреки всичко той чете много и истински се радва на разговорите със своите студенти.

Изненадващо обаче, въпреки че е със здраво

▲ Якоб по време на първата си лекция в Гьотингенския университет през май 1830 г. Картината е нарисувана от по-малкия му брат Лудвиг.

▲ Вилхелм в робата на професор от Гьотингенския университет – акварел, рисувана от по-малкия му брат Лудвиг.

Рисуна от XVIII в., изобразяваща библиотеката на Гьотингенския университет, където по-късно работят Братя Грим.

▲ Конферентна зала в Гьотингенския университет днес. В институцията е открит и център за фолклорни изследвания. Освен това се извършва преглед, преработка и допълнения към "Етимологичен речник на немския език" на Братя Грим.

телосложение, Якоб е този, който се заравя в библиотеката, докато крехкият Вилхелм е по-общителен и предпочита задушевните разговори и обмяната на различни идеи.

Протестът на Гьотингенската седморка от 1 ноември 1837 г.

Над свободното кралство ХанOVER надвисват черни облаци. Със смъртта на крал Вилхелм IV и разпадането на съюза с Англия, на трона стъпва реакционно настроеният крал Ернест Аугуст, който премахва Конституцията и се опитва да централизира властта, съсредоточавайки я в своите ръце. Седем от преподавателите в Гьотингенския

◀ Картина, изобразяваща седемте преподаватели, освободени от Гьотингенския университет. Вилхелм се намира долу вляво, а Якоб е от дясната му страна. Тази илюстрация е един от материалите, разпространявани в страната веднага след протеста на Гьотингенската седморка.

Ключова личност

ПРОТИВОСТОЕНОЕ ОТ СТРАНА НА ТЕХНИЯ ЗЕТ

Лоте, единствената сестра на братя Грим, се грижи за домакинството на семейството след смъртта на майка им. Тя се превръща в истинска опора и подкрепа в изследователската дейност на своите братя. През 1822 г. се омъжва за Лудвиг Хасенпflug, син на държавен служител в Хесен, с когото се запознава в кръга познати на неговия баща. Семейство Хасенпflug са идеален извор за приказките на двамата братя, а двете семейства поддържат чудесни взаимоотношения. Лудвиг, освен официалните си занимания като високопоставен служител, е също така пламенен поддръжник на литературата, благодарение на влиянието на двамата братя.

Времената стават доста реакционни след падането на Наполеон. Хесенският електорат, където работи Лудвиг, не прави изключение. Способният Лудвиг, който работи едновременно за министерството на правосъдието и за това на вътрешните работи, съвсем естествено заема позиция срещу либерализма – вълна, която се надига и

печели все повече привърженици в Германия. Братя Грим са вече достатъчно чувствителни към антилибералните настроения, ето защо Лоте се оказва в доста неприятно положение, намирайки се между чука и наковалнята. Вероятно всички тези събития се отразяват върху здравето ѝ и след 11-годишен брак тя умира едва на 40-годишна възраст. Лудвиг се жени повторно и скъсва всякакви връзки с братя Грим. По-късно става жертва на различни политически спорове и в крайна сметка губи обществения си положение.

▲ Лоте – единствената дъщеря в семейство Грим. Тя страда неимоверно много заради различията в политическите възгледи на своя съпруг и братя.

университет, сред които присъстват и имената на Братя Грим, изпращат на краля протестна нота. Кралят, военен човек, който участва в Наполеоновите войни, реагира доста остро и изпраща трима от професорите, включително и Якоб, в изгнание, а останалите четирима са уволнени. Събитието е известно като "Протестът на Гьотингенската седморка". Репресиите разпалват негодуванието на мнозина, а студентите започват протести в защита на своите преподаватели. Протестното писмо се размножава и разпространява из цялата страна, предизвиквайки общественото внимание, но кралят остава непреклонен в решението си. Двамата братя, неочаквано откъснати от работната си среда, решават да се завърнат в Касел – градчето, което напускат преди 8 години. Когато пристигат там, заживяват при своя по-малък брат Лудвиг.

▼ Артезиански фонтан пред градския съвет в Гьотинген. За извор на вдъхновение в дизайна на съоръжението служи приказката на Братя Грим "Гьсарката на кладенеца".

Вълна на подкрепа

Публикуването на “Етимологичен речник на немския език”

След като Якоб се завръща в Касел, през януари 1838 г., става съавтор на памфлета със заглавие “Якоб Грим и неговото изгнание” (Jacob Grimm über seine Entlassung). Памфлетът е преработен и редактиран от неговия брат Вилхелм и отпечатан в Базел (Швейцария). Впоследствие започва да се разпространява из цяла Германия и заради зълчното си съдържание превръща инцидента с протеста на Гьотингенската седморка в широко дискутирана тема в Европа. Навсякъде се надига вълна в подкрепа и защита на седемте несправедливо прогонени университетски преподаватели. В Лайпцигския университет, който се намира в Кралство Саксония, се организира комитет за подкрепа, а седемте професори получават финансова поддръжка. Въпреки всичко не могат да разчитат на тези ресурси в дългосрочен план.

В тази връзка Братя Грим получават още едно предложение, предоставящо им свободата да се придвижват, която им е нужна в тяхната научно-изследователска работа. Професор Мориц Хаупт от Лайпцигския университет им оказва силна подкрепа и ускорява процеса на съставяне и публикуване на “Етимологичен речник на немския език”. Издателството, избрано да публикува речника, е “Раймер” – същото, което издава и “Приказките на Братя Грим”. Проектът е истинска благословия за двамата брата,

Централната част на Берлин в средата на XIX в. Вдясно е Театралният дом (Schauspielhaus), завършен през 1822 г. Това е и мястото, където Вагнер дирижира операта си “Летящият холандец” (Der fliegende Holländer).

както като техен научен принос, така и от финансова гледна точка. Работата по този речник обаче приключва едва през 1961 г., почти век след смъртта на Братя Грим.

И въпреки че работата им върху речника позволява да останат в Касел завинаги, те са „персона нон грата“ за германските управници в онези времена, които заклеймяват либералните им възгледи. Това важи с пълна сила и за Хесенския електорат, ето защо двамата се принуждават да се преместят в Берлин (столицата на Пруското кралство).

По онова време това е най-силната от всички германски държавици. Сред останалите доминира Австрия, но Кралство Прусия, като национална власт, стои над нея. И това се дължи не само на военната ѝ и политическа мощ, но и на факта, че културата и армията в нея се развиват до такава степен, че кралството функционира като център на Германия. Столицата Берлин е не само столица на Прусия, а на практика се превръща в столица на цяла Германия.

Помощ от стари приятели

Една от тези, които помагат на Братя Грим да се преместят в Берлин, е Бетина. Тя подава молба в Берлинската академия на науките (чийто член е Якоб) да се изпрати покана до двамата брата. Нейният зет Савини също е член на тази академия. Той заема редица високи постове, вклю-

▲ Портрет на Бетина фон Арним, дело на Лудвиг Грим. Съпругът ѝ Лудвиг Ахим фон Арним е яроsten поддръжник на Братя Грим.

▲ Обложка на памфлета “Якоб Грим и неговото изгнание” (Jacob Grimm über seine Entlassung). Оказва се, че младият, тогава едва 18-годишен, Фридрих Енгелс го прочита и е доста впечатлен.

Пътуване във времето

“ПРИКАЗКИТЕ НА БРАТЯ ГРИМ” И ОСЕМТЕ ИМ ПРеработени и Допълнени Издания

“Приказките на Братя Грим” претърпяват множество преработки и допълнения от първоначалното си публикуване през 1812 г. чак до своето седмо издание през 1857 г. Сборник, съдържащ 50 приказки, се публикува през 1825 г. Това произведение достига общо 8 издания, заедно с версията на ръкописа от Еренберг. Първото издание съдържа 86 приказки и е последвано от преработено издание, което се публикува три години по-късно и включва 156 приказки. Двете издания са придружени от обяснителни записки. Въпреки доста опростеното си оригинално заглавие, “Детски и семейни приказки”, академичният стил на този труд е доста осезаем. Обяснителните записки дори са публикувани в отделен том през 1822 г. По онова време всички последващи трудове и произведения се съставят в една ясно очертана рамка. Второто издание

съдържа още пет приказки, като общият брой достига 161. По-късно броят на приказките варира в зависимост от това какво се добавя и какво се премахва във всяка следваща преработка, като последното издание съдържа вече 200 приказки. Освен всичко останало се публикува и творбата “Детски легенди” (Kinderlegenden). Имайки предвид различните версии на приказките и относително големия обем обяснителни записки, един цялостен прочит на “Приказките на Братя Грим” не е никак лесно занимание.

Промени в общия брой приказки, включени в отделните издания на “Приказките на Братя Грим”

Година на публикуване	Издание по ред	Брой приказки в том първи	Брой приказки в том втори	Общ брой приказки	Детски приказки
1812	Първо издание	86	-	86 + бележки	-
1815	Втори том	-	70	70 + бележки	-
1819	Второ издание	86	75	161 + бележки	9
1822	Бележки	-	-	-	-
1825	Избрани приказки	-	-	50	-
1837	Трето издание	86	82	168	9
1840	Четвърто издание	86	91	177	9
1843	Пето издание	86	108	194	9
1850	Седмо издание	86	114	200	10
1856	Бележки	-	-	-	-
1857	Осмо издание	86	114	200	10

◀ Малък сборник с избрани приказки от второто издание на “Приказките на Братя Грим” се публикува през 1825 г. Читателите познават повече именно тази версия, отколкото оригиналното произведение.

чително и този на съветник в министерството на правосъдието, и е професор в Берлинския университет. Това е причината, поради която намира, че е невъзможно да подкрепи въвличените в протеста на Гьотингенската седморка. Бетина го упреква заради липсата на съпричастност, която проявява, а това го подтиква да компенсира по някакъв начин неангажираността си и настоява Академията на науките да отправи покана към двамата братя. Единствената пречка пред тези действия се оказва реакционно настроеният пруски крал Фридрих Вилхелм III, който обаче умира през 1840 г. Следващият крал Фридрих Вилхелм IV изглежда по-благоклонен по отношение на либерални идеи, ето защо братята Грим могат да заминат в Берлин при специални условия.

Въпреки този период на трансформации, Братя Грим продължават своята научноизследователската работа с обичайното си темпо. През годината, в която се завръща в Касел, Якоб публикува няколко научни тези и разработки. Някои от заглавията са: “Поезия на латински език от X и XI в.” (Lateinische Gedichte des X. und XI. Jahrhunderts). Вилхелм, който се бори с болестта си, публикува “Песен за Ролан” (Rolandslied), сюжетът на която ни отвежда в Средните векове. Четвъртото издание на “Приказките на Братя Грим” е публикувано през 1840 г. и съдържа девет нови приказки. Изследователската дейност продължава и достига

своя връх именно в този период. И макар че средата, в която творят, не е от най-благоприятните, резултатите от техния талант и титанични усилия са наистина забележителни.

През първата половина на декември 1840 г. Якоб заминава за Берлин, където са готови и го очакват новият му дом и работно място. Намира къща близо до Тиергартен и след аудиенция при краля се завръща в Касел. Цялото семейство Грим се мести в Берлин през март следващата година. Двамата братя започват своя нов живот във “втория скъп на сърцата им град”.

▼ Картина на Бранденбургската врата от началото на XVIII в. в мрачен и дъждовен ден. Вратата е завършена през 1791 г. От архитектурна гледна точка е представителна за периода, при който властта на Прусия укрепва.

Ролята на знаменитости в Германия

Оживеният Берлин

С възстановяването на Прусия след Наполеоновите войни Берлин разцъфтява с пълна сила. Става ясно, че Пруското кралство се превръща в ядрото на германския свят. Братя Грим прехвърлят 50-те години и не може да се каже, че дотогава живеят лесен и безгрижен живот. Самият град отново възстановява мира и спокойствието си. Братята се завръщат отново към лекциите в Берлинския университет през пролетта на 1842 г. Както обикновено Вилхелм се представя далеч по-добре в тези занимания, отколкото по-малко харизматичния си брат. Якоб организира специализирани конференции за изследователите от Берлинската академия на науките. Братята сериозно се захващат с работата върху "Етимологичен речник на немския език". Животът и на двамата е наистина доста натоварен.

Въпреки това, животът в столицата не е изцяло приятен за братята, тъй като те не считат себе си за изключително социални личности. Провеждат се всякакъв вид мероприятия, като приеми, тържества, балове и срещи с различни високопоставени лица и очевидно с доста голям брой почитатели на популярните братя. В навечерието на рождения ден на Вилхелм неколцина студенти с факли в ръце се появяват, за да отправят своите най-добри пожелания. Братя Грим и някой си Хофман фон Фалерслебен излизат на балкона, за да ги поздравят. При вида им студентите надават радостни възгласи. Подобно поведение обаче напомня твърде много на либерална проява. Това „нарушаване на мира“ не остава незабелязано от властите, които налагат възбрана на Фалерслебен за оставане в столицата. Двамата братя не реагират на този случай и поведението им прилича по-скоро на мълчаливо съгласие. Отношението им поражда критика от страна на либералите и бурна реакция на протест от страна на

Бетина фон Армин. Така взаимоотношенията между нея и Братя Грим са отбегнати за известно време. Изглежда, че отношението на Бетина не се дължи непременно на либерални убеждения, а по-скоро на това, че тя мрази да вижда как държавата налага властта си с помощта на силата.

Приблизително по същото време датски почитател на двамата братя идва на посещение при тях. Първоначално между мъжа, чието име е Ханс Кристиян Андерсен, и Братя Грим няма особена привързаност, но с течение на времето започват да се харесват и стават приятели. Това всъщност е едно забележително запознанство между хора, чиито гениален труд оставя незаличим отпечатък в света на приказките.

Завръщане на политическата сцена

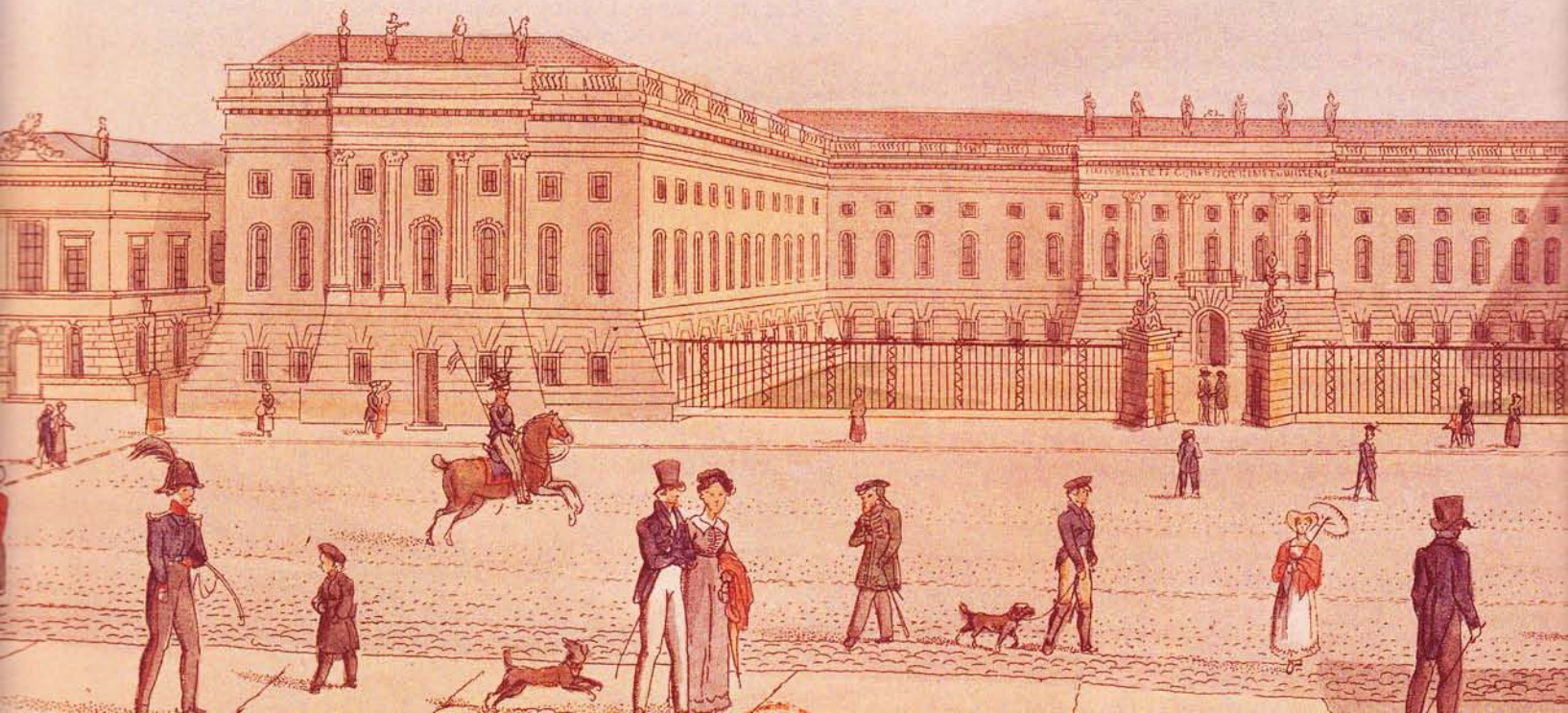
Първата конференция за символите в германската литература се провежда във Франкфурт през септември 1846 г. Тази конференция се опитва да изясни очертаващата се по това време идея за една обединена Германия, допринасяйки за подхранването и затвърждаването на националистическите чувства. Якоб получава честта да председателства конференцията за първи път. Вилхелм пък изнася презентация пред присъстващите върху значението и ролята на "Етимологичен речник на немския език".

Трудът на двамата братя вече не се ограничава единствено до областите на литературата и германския фолклор. Времената са размирни. Европа отново е обхваната от духа на революцията. Монархията, която се установява във Франция след Юлската революция от 1830 г., е премахната през февруари от революцията от 1848 г. Това е началото на ефекта "домино", а подобно движение

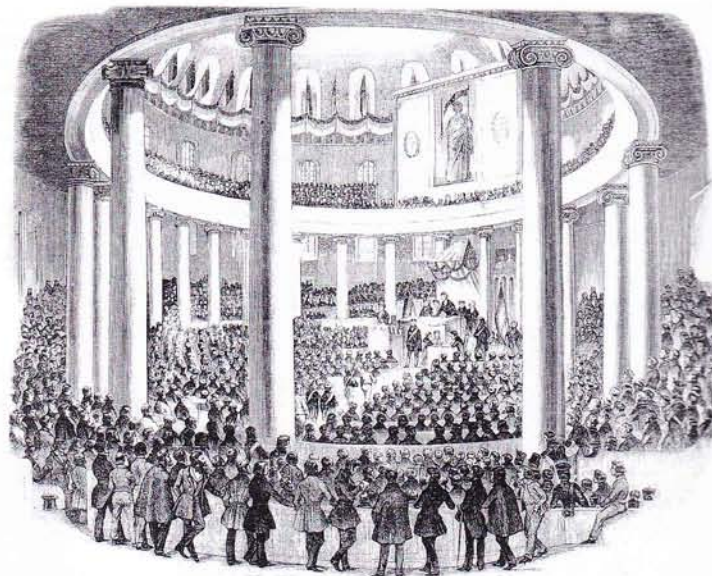
▲ Хофман фон Фалерслебен, който непреднамерено поставя Братя Грим в доста деликатно положение. Поемата му „Песен на германците“ (Das Lied der Deutschen) днес е национален химн на страната.

Берлинският университет през XIX в. Основан през 1810 г. от Вилхелм фон Хумболдт, днес той носи неговото име.

▲ Картина, изобразяваща Мартенската революция в Берлин. Първата реакция на краля е да я потуши със сила, но по-късно предприема политика на компромиси.

▲ Всенародното събрание на Франкфурт, на което Якоб е делегат. В дневния ред на конгреса присъства въпросът за обединението на Германия и съставянето на нова Конституция, но събитието не успява да постигне заложените цели.

се разгаря и в Германия през март.

Дори в Берлин, столицата на Прусия, избухва ожесточена революция, а хората настояват за свобода и изготвяне на нова Конституция. Първоначално крал Фридрих IV иска да потуши бунта с помощта на армията, но разбира, че движението вече се радва на широка подкрепа и решава да направи компромис с революционерите. Ето защо съвсем официално разрешава да се разгледат възможностите за промени в Конституцията. През май се провежда Народно събрание на Франкфурт, в което Якоб е делегат от академичните среди. Изготвят се нови конституционни идеи, които обаче се отхвърлят в последвалия вот. Народното събрание на Франкфурт се организира с цел обединяването на Германия, но въвличането на Англия и Русия успява да попречи на сбъдването на тази мечта. Братя Грим доказват, че разбират много добре формите на управление, включително и тези на либерализма и монархията. Двамата не са революционери по убеждения, но осъзнават либералната

философия и не искат нищо друго, освен една обединена Германия. Съществуват обаче политически интереси, които са твърде силни, за да се оставят в ръцете на обикновени учени. Така, разочаровани от събранието във Франкфурт, Братя Грим се завръщат към заниманията си в академичния свят.

Лични моменти

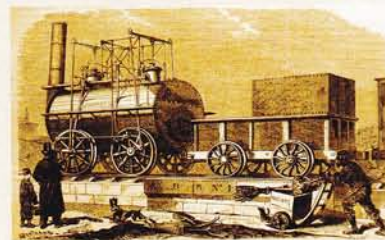
ТАЙНАТА НА МЛАДОСТТА – ПЪТУВАНИЯТА

Академичният живот на Братя Грим им донася удовлетворение, но сам по себе си е доста изтощителен. Пътванията са най-добрият начин за почивка, но за съжаление крехката физика на Вилхелм не му позволява да предприема пътешествия на дълги разстояния. По време на престоя си в Берлин обаче Якоб пътува цели три пъти. Първото му пътуване е до Италия, където не прахосва времето си в безгрижни разходки, а ги превръща в изследователски турове за етимологичния произход на италианските имена. Тази страна, подобно на Германия, е разделена на множество независими държавици, а присъствието на националистически чувства е силно осезаемо. Освен това Якоб е силно впечатлен от богатото римско наследство.

Той се завръща в Германия и през есента на следващата година заминава за Швеция и Дания. В Копенхаген се отбива да погостува на Ханс Кристиан Андерсен, който го посещава в Берлин няколко седмици преди това. Якоб се чувства по-свободен и като у дома си повече в Северна Европа, отколкото в Италия, може би защото за разлика от Италия, в скандинавските страни, подобно на Германия, изповядваната религия е протестанството. Грим цени високо достойнството и поведението на северните народи, чувстввайки ги по-близки до германското самосъз-

нание. Уважава също така тяхната дълбочина и проникновеност, толкова различни от италианския либерален дух. В края на същата година провежда научна конференция в Берлинската академия на науките, където прави презентация за впечатленията, които събира от Италия и Скандинавия.

През февруари 1853 г. пътува от Франция към Северна Италия, Австрия и Бохемия. Пътването изтощава тялото му, но подмладява съзнанието му. Първото издание на смелото начинание "Етимологичен речник на немския език" е публикувано през следващата година.

▲ Английските железници в средата на XIX в. Векът, в който живеят Братя Грим, е времето, в което се изобретява, построява и разпространява железницата. Ефективността на това средство за придвижване намира израз във всички пътувания, които Братя Грим предприемат.

▼ Акварел от Михаел Хофман, обрисувач кабинета на Якоб в дома на Грим в Берлин. По-малкият му брат се помещава в кабинет, намиращ се в съседство с този.

Незавършеният проект

Патриотизмът и немският език

ОЩЕ ОТ НАЧАЛОТО НА ПРЕСТОЯ ИМ В БЕРЛИН изследователската дейност на двамата братя продължава, въпреки неуспеха в политическата им активност. Петото издание на "Приказките на Братя Грим", което съдържа 17 нови приказки, е публикувано през 1843 г., докато шестото, с добавени 6 нови истории, през 1850 г. Записани са общо 225 приказки, включително и тези, които не са налични в това издание. Последното издание е седмото, което излиза през 1857 г. Братя Грим тогава са вече над седемдесетте. С право може да се твърди, че тази колекция представлява усилията и начинанието на живота им.

Публикуването на речника продължава с приноса на няколко души, но се оказва, че е проект със значително по-голям мащаб от очакваното. Привеждат се примери от по-старите и по-нови форми, но възрастта на Братя Грим започва да се чувства вече доста осезаемо. Въпреки това те продължават своята работа поради една-единствена причина: патриотизъм. Обединението на Германия се оказва неуспешно на политическо ниво, ето защо те се опитват да извършат обединяване най-малкото на лингвистична основа. Въпреки че германците населяват различни територии, те говорят един и същи език. Националистическият подход е ябълка на раздора за изследователите на покъсен етап, въпреки че Братя Грим не правят нищо друго, освен да се изправят пред реалностите и да следват пътя на своите възгледи, подобно на

► Фотография на Братя Грим от 1845 г. Вилхелм седи от лявата страна, докато Якоб е от дясната.

други свои сънародници: Гьоте, Бетовен или Шилер.

Достигат до буква "F"

През 1854 г. се публикува първи том на "Речник на немския език" (буква "A"). Изминават цели 16 години преди стартирането на проекта. Работата започва горе-долу година преди изгнанието на Якоб след инцидента с Гьотингенската седморка.

Вилхелм се посвещава изцяло на този труд, а Якоб изпитва съжаление от цялата си душа и сърце, че неговият брат предприема подобно тежко начинание. В писмо до техен познат изразява страховете си, че брат му може да умре преди него, което става така и в действителност.

През декември 1859 г. състоянието на Вилхелм се влошава и започва да бълнува вследствие на силната си треска. По време на пътуването си до Хамбург Якоб получава телеграма и се връща с първия възможен влак в Берлин на 5 декември. На 16 декември в 3 часа следобед Вилхелм умира,

► Портрет на овдовялата Доротея от 1860 г., година след смъртта на Вилхелм.

Библиотека на спомените

ПРЕДПОЧИТАНОТО МЯСТО ЗА РАЗХОДКИ

Братя Грим не се чувстват у дома си в оживения метрополис, а животът им никак не е спокоен. Знаейки много добре какви са предпочитанията на двамата братя, Бетина им намира удобен дом на "Райнщрасе", в близост до "Тиергартен".

До този момент "Тиергартен" е градски парк в центъра на Берлин. От източната му страна е разположена Бранденбургската врата, част от стената, разделяща бившите Източна и Западна Германия. Продължава 2 км на север от гарата "Тиергартен" и един километър на юг. Обширен, с гъста растителност, паркът всеки един момент може да бъде събран с гора. За Братя Грим, които обичат мира и тишината, "Тиергартен" е благословия за сърцето и ума. Те често бродят из гората и въпреки че прекарват повечето време заедно, по някаква причина предпочитат да се разхождат всеки поотделно. След смъртта на Вилхелм Якоб често си припомня дните, в които се натъкват един на друг по време на самотните си обиколки, кимват си за поздрав и всеки продължава по своя път.

Повечето от приказките по онова време имат за свой природен декор гората. Тя е предпочитано място, където се развива действието в германската поезия и музика. Днес германците особено много харесват районите около своите метростанции, които обикновено са потънали в зеленина.

► Тълпите хора в парка "Тиергартен" по времето, когато братята правят своите самотни разходки.

заобиколен от своя брат, съпругата си Доротея, сина си Херман и неговата млада съпруга Жизела фон Арним (дъщеря на Бетина фон Арним). Той е на 73-годишна възраст. В кабинета си оставя незавършения ръкопис за "Речника на немския език" на буква "D".

Смъртта на неговия брат, сродна душа и спътник в живота, сломява Якоб. В писмо до един от съставителите на "Етимологичен речник на немския език" той пише, че половината от него умира заедно с Вилхелм.

За да е в състояние да преодолее трагичния удар, Якоб се връща към ежедневните си занимания. Започва работа върху речника, завършвайки разделите за буква „В“ и „С“, които комбинира с оставения от неговия брат материал за буква „D“, а през 1860 г. публикува втория том от техния труд. Това е последното съвместно произведение на братята Грим. Вече е твърде късно речникът да бъде напълно завършен от Якоб приживе, но въпреки това той продължава работата си и публикува том трети с разделите, посве-

► Семейната гробница в Берлин. Надгробните камъни отдясно наляво са с надписи както следва: Якоб, Вилхелм, Рудолф – вторият син на Вилхелм, и Херман – първият му син.

тени на буквите "D" и част от "F". През цялото това време не престава да пише трактати и тези, и да чете лекции.

През 1863 г. най-малкият от братята Грим, Лудвиг, напуска този свят, а на 19 септември същата година си отива и Якоб. Получава удар, който го оставя полупарализиран, и умира на следващия ден на 78-годишна възраст. Казват, че последната дума, която описва в речника, е "frucht" (плод, плодов).

Паметник на Братя Грим пред градския съвет в родния им град Ханау. Якоб е от лявата страна, а Вилхелм от дясната. Монументът е издигнат в тяхна памет през 1896 г. За построяването му се използват средства, които идват изключително от дарения, направени от германски граждани.

Загадката на преработените приказки

Казват, че „Приказките на Братя Грим“ се четат точно толкова често, колкото и Библията. Процесът на събиране на приказките е далеч по-сложен, отколкото изглежда на пръв поглед. Преди първата публикация се извършват поредица от преработки. Днес материалите, с които разполагаме, се анализират от няколко гледни точки. Какво се премахва от приказките и какво се добавя към тях по време на преработка? Какво е значението на подобен тип намеса?

Преработка до напълно оформени повествования

Ведно от писмата си от Париж, с дата октомври 1815 г., адресирано до Вилхелм, Якоб пише следното: „В структурата на митовете и приказките не трябва да се внасят никакви промени“. Подобно изявление може да бъде открито и в пролога към сборника приказки, но последващи изследвания показват, че не винаги се следва това правило. Както добре се знае, съдържанието на „Приказките на Братя Грим“ претърпява сериозни промени в периода между първото и седмото си издание. Добавят се или се премахват определени елементи. Ако се вземе предвид и се разгледа подробно първият прототип на приказките – „Ръкописът от Еренберг“, се вижда, че в действителност са направени повече от седем преработки. Промените в оригиналния текст се внасят в случаите, когато са налице неясни и двусмислени изрази или цели параграфи със сексуален подтекст или неприличен език. Заради това авторите са упреквани от други писатели.

Най-популярната версия на творбата е седмото и последно издание. Да надникнем в детайли в промените, които настъпват в следващите приказни истории.

„Дивата роза“ – една приказка, която доста напомня за „Спящата красавица“ на Шарл Перо и известна по цял свят благодарение на анимацията на „Дисни“ – е включена в „Приказките на Братя Грим“. Дватамата чуват историята от Хасенпflug, чиято майка е потомка на френски благородници, преселили се в Германия. Ето защо произходът на приказката следва да се търси по-скоро във френския, отколкото в германския фолклор. Съществува и друга теория, според която Мария им разказва приказката на основата на оригиналния преразказ, направен от Перо. Версията, съдържаща се в ръкописа от Еренберг, съдържа кратки изречения, давайки идея единствено за самия сюжет, и не е оформена като приказка. В първото издание подробностите за историята се извличат от фолклора и литературни източ-

ници, за да може да се оформи повествованието. Например параграфът в „Дивата роза“, в който принцът събужда заспалата девойка с целувка, показва също така как всички в двореца се събуждат, а принцът и девойката се женят. „Всички“ означава всички същества в двореца, тоест краля, кралицата, животните, птиците и т.н., които до този момент спят. В седмото издание съответният параграф е изключително подробно разказан и е с дължина, надхвърляща двукратно първоначалната.

В примера с „Дивата роза“ промените възникват единствено на ниво редакция на текста, докато основният сюжет на приказката се запазва. В други истории обаче героите и дори повествованието се изменят. Класически пример за такъв случай е „Снежанка“. Във второто издание на приказките мащехата изпраща Снежанка в гората заради ревността си и завистта към красотата на девойката, докато в ръкописа от Еренберг в действителност това прави родната ѝ майка. Предполага се, че оригиналната версия идва от фолклора на земите в областта Хесен. Разпространяват се няколко версии, а лицето, което прогонва Снежанка в гората, се променя: това е или родната ѝ майка, или мащехата ѝ.

Друг пример е приказката за Хензел и Гретел, където в резултат от поредица преработки злата героиня от родна майка се променя в мащеха.

Тази замяна на родната майка с мащехата е мотивирана от загрижеността на Братя Грим за образователната и възпитателна стойност на приказките. Вземайки обаче предвид факта, че жестокото отношение към доведените и заварени деца е обичайна практика в Европа, може да се каже, че тази промяна е естествена. Отрицателният герой е променен, в сравнение с героя от оригиналната приказка, ето защо не е възможно и е неоправдано да се отправят каквито и да са упреци към Братя Грим за нанасяне на своеволни и ненужни промени и преработки.

„Не е нужно да се променя всичко в митовете и приказките.“

Избягването на сексуален подтекст

Огромни пасажи, съдържащи сексуален подтекст или сексуални сцени, са доста срещано явление.

Популярен пример за това е приказката за „Жабокът принц“. Според ръкописа от Еренберг, след като приема обратно човешки облик, кралят притиска принцесата до стената, след това ляга на земята, а принцесата ляга до него. Тази сцена търпи промени още в първото издание: двамата блажено заспиват. В седмото издание двамата получават съгласието на бащата на принцесата да се оженят и след като се изяснява причината, поради която принцът е превърнат в жабок, спят заедно. Използването обаче на изрази, като „ляга до“ и „спят заедно“, всъщност крие в себе си подтекст за сексуален акт, въпреки че е изказан доста мъгляво. Събитията, водещи до това, в последващите издания се усложняват с подробно повествование, което отвлича вниманието на читателя от самия акт.

В „Рапунзел“ героинята е затворена в замък от зла вещица. В сцената, когато разбираме, че Рапунзел тайно изплита стълба, по която принцът да се качва до върха на кулата, за да я посещава тайно, вещицата забелязва, че роклята на момичето се разширява около талията ѝ и така разкрива тайната.

◀ Картина от XX в. на Рапунзел в кулата от известния английски илюстратор Артър Рекъм. Вещицата използва плитката на Рапунзел, за да се изкачи до кулата.

▼ Илюстрация за „Снежанка“ на Алфред Цимерман, 1903 г., Германия. Седемте джуджета, оплакващи Снежанка, са нарисувани изключително реалистично.

▲ Илюстрация към приказката „Хензел и Гретел“ на английския художник Артър Рекъм. Дълбочината на детайла прави картините му всепризнати. Ето защо те се изпращат в Германия – родината на приказките, които ги вдъхновяват.

▲ Илюстрация за „Спящата красавица“ от Шарл Перо на английския художник Уолтър Крейн. Историята с подобен сюжет, озаглавена „Дивата роза“, е включена в сборника „Приказките на Братя Грим“. Двата брата правят сравнително изследване между произведенията на Перо и приказки със сходно съдържание.

▲ В "Пепеляшка" лейтмотивът за онеправданото сираче се засилва от действията на жестоките ѝ доведени сестри. Епизодът със спасяването ѝ от принца лежи в основата на "Историята за Пепеляшка".

Този начин, показващ забременяването на девойката, се появява единствено в началото. В последващите издания се видоизменя в небрежното подмятане от страна на Рапунзел, че вещицата е по-тежка от принца, когато я вдига в кулата. Така епизодът с бременността, вследствие честите срещи между принца и Рапунзел, се изхвърля от историята.

Потискането и напълното премахване на сексуален подтекст са изразени не само в процеса на преработка. Смята се, че братята вече нанасят промени, още докато събират самите приказки. Осъзнавайки факта, че целевата група техни читатели се състои предимно от деца, не се колебават да изменят евентуалното сексуално съдържание.

Приказките, възникващи от противоречия

Съдържание, възприемано като неприлично по отношение на чувствителността на съвременния читател, може да се открие в изобилие в "Приказките на Братя Грим". Мачехата на Снежанка заповядва на ловеца да убие момичето и за доказателство да донесе черния ѝ дроб. Сестрите на Пепеляшка отрязват пръстите на краката си и своите пети, за да могат да обуят позлатените обувки, донесени от принца. Това е съдържанието на приказките по онова време, а колекци-

◀ Илюстрация към "Бременските градски музиканти", публикувана през XIX в. в Германия. Съществува теория, според която четирите герои, представени от животни, всъщност са алегория на хората, които неизбежно са хванати в капана на урбанизацията и модернизацията на германското общество.

▶ Началната сцена в "Жабокът принц" – илюстрация на Рекъм. Жабокът открива златната топка, която принцесата изпуска в езерото, и я връща. Приказката естествено завършва с познатата на всички трансформация на жабока в принц.

ята на Братя Грим просто го отразява. История, в която няколко деца убиват животни, води до недоволството на читателската аудитория и не е включена във второто издание. Освен този единичен пример, неприличното съдържание остава недокоснато до седмото издание.

Приказките съдържат в същността си специфично вулгарно съдържание. Това се дължи на времето, в което са създадени – време, когато хората много по-силно са свикнали да приемат смъртта, отколкото днес. Когато Братя Грим започват да събират приказки в началото на XIX в., Европа преживява доста засилена урбанизация и се превръща в индустриално общество. Хората започват да отбелязват тържеството на живота и престават да приемат смъртта като естествено явление. След смъртта на братята произведенията, продавани по книжарниците, се прочистват от всякакви елементи на жестокост в тях. Хората, привикнали към тези "пречистени" версии на приказките на Братя Грим, често се стъписват от жестокостта, присъща на оригиналните истории.

От гледна точка на фолклористите избягването на изменения в събрания материал в дадена област е основно правило. Въпреки че „Приказките на Братя Грим“ са труд, получен в резултат от изследване на фолклора, оригиналното му заглавие „Детски и семейни приказки“ идва да покаже, че е предназначен за деца. Двамата братя преработват колекцията през целия си живот, но се смята, че винаги изпитват колебания между две противоречиви в есцността си цели. Проблемата с пренаписването и елиминирането на съдържание може да се разбере най-добре предвид именно тези съществуващи противоречия. Смята се също така, че литературният нюанс, който Грим добавят към някои от по-обикновените приказки, им осигурява вечен живот и признание в целия свят.

МАЙСТОРИТЕ НА ПРИКАЗКИ АНДЕРСЕН И БРАТЯ ГРИМ

Среща при странни обстоятелства

Ханс Кристиан Андерсен си води записки по време на разговора си с Якоб Грим в Берлин през 1844 г. Андерсен тогава е на 39-годишна възраст, Якоб на 59 години, а Вилхелм година по-млад от него. Андерсен е приет само от Якоб, тъй като Вилхелм отсъства. Ханс Кристиан няма амбиции и увереност, но смята, че толкова известни фолклористи и събирачи на приказки трябва да знаят за неговите занимания на писател, който се издава в съседна Дания. Андерсен се представя, а Якоб, който е дружелюбна натура, отговаря, че никога не е чувал за него. След това датчанинът му споменава заглавието на свое известно произведение, но въпреки това Якоб продължава да твърди, че не го познава. След това го пита иска ли да се запознае с брат му Вилхелм, но Андерсен, раздразнен от цялата ситуация, отказва и напуска дома на братята.

Взаимоотношенията между Андерсен и Грим стартират не по най-добрия начин, но по-късно се подобряват. Може би защото изпитва угризения, Якоб се отбива да навести Андерсен в Копенхаген няколко седмици по-късно, докато пътува из Скандинавия. След следващото посещение на Андерсен в Берлин през идната година приятелството между тримата вече е доста близко. Андерсен отбелязва подробно в своя дневник един

от разговорите с Братя Грим по време на една от тематичните срещи, на които четат приказки.

Контрастиращ начин на живот

Андерсен и Братя Грим, доста активни в изучаването на приказки, водят напълно различен живот. Андерсен е импулсивен и чувствителен, за разлика от двамата братя, които са професионалисти, стабилни, уравновесени, спокойни и вдъхващи уважение.

Братя Грим израстват в дома на държавен служител в Хесен и имат доста безгрижно детство. Не са богати, докато са още студенти, нито пък се замогват кой знае колко по-късно, когато са вече учени, но всъщност никога не се изправят лице в лице с финансовите несгоди на обикновените хора. Точно обратното е при Андерсен. Той е син на обуцар от градчето Одензе. Положението в семейството може и да е затруднено заради значителната разлика във възрастта на родителите му: майка му е на 38-годишна възраст, а баща му едва на 23 години. Всъщност майка му преди това има дете от друг мъж. За доведената му сестра се знае твърде малко, но изглежда тя е проститутка, и когато Андерсен става знаменит, се притеснява тази позорна подробност да не стане публично достояние. Неблагоприятната среда, в която израства, намира отражение в приказките му "Грозното патенце" и

▲ Илюстрацията към английското издание на "Малката кибритопродавачка". Състраданието на Андерсен към бедното, нещастно момиче в съчината си е свързано със собственото му онеправдано детство.

„Малката кибритопродавачка“.

Андерсен оставя зад себе си нищетата в семейството и започва да кръстосва страната. Запознава се с мъж, който става негов покровител. Това е кралският съветник по семейни

▲ Портрет на Андерсен от 1847 г., три години след запознанството му с Якоб Грим.

въпроси Йонас Колин. Той продължава учението си и започва да публикува своите произведения. През юни 1835 г., месец след излизането на бял свят на „Разказвачът“ – първата му публикация, която му донесе популярност – публикува първата част на своите приказки. Те се приемат радушно от читателската аудитория и се четат както от деца, така и от възрастни. Андерсен пише приказки до края на живота си.

Прилагайки подход, различен от този на Братя Грим, Андерсен изменя приказките, които събира, превръщайки ги в истории, отразяващи преживяванията в живота му и неговата лична философия. Това обаче в никакъв случай не го поставя в по-ниско положение от това на Братя Грим. Андерсен получава всякакъв вид признание през целия си живот, но остава сам до смъртта си на 4 август 1875 г. Погребан е с огромни почести.

▲ Картина от 1928 г. на Уилям Хийтън Купър, изобразяваща дома в Одензе, където израства Андерсен. Въпреки че външният вид търпи промени през годините, е превърната в къща музей на Андерсен.

Интелектуалците в защита на приказките

Братя Грим са пионерите в събирането на приказки, но те не са сами в своите начинания. В повратен исторически момент се превръща създаването на мрежа от интелектуалци, желаещи да подкрепят германската култура. Националистическата реакция не е единично явление в Европа. Мечтите преминават отвъд нации и граници.

Човекът, който издига приказките до ранг на литературни произведения

Шарл Перо (1628-1703)

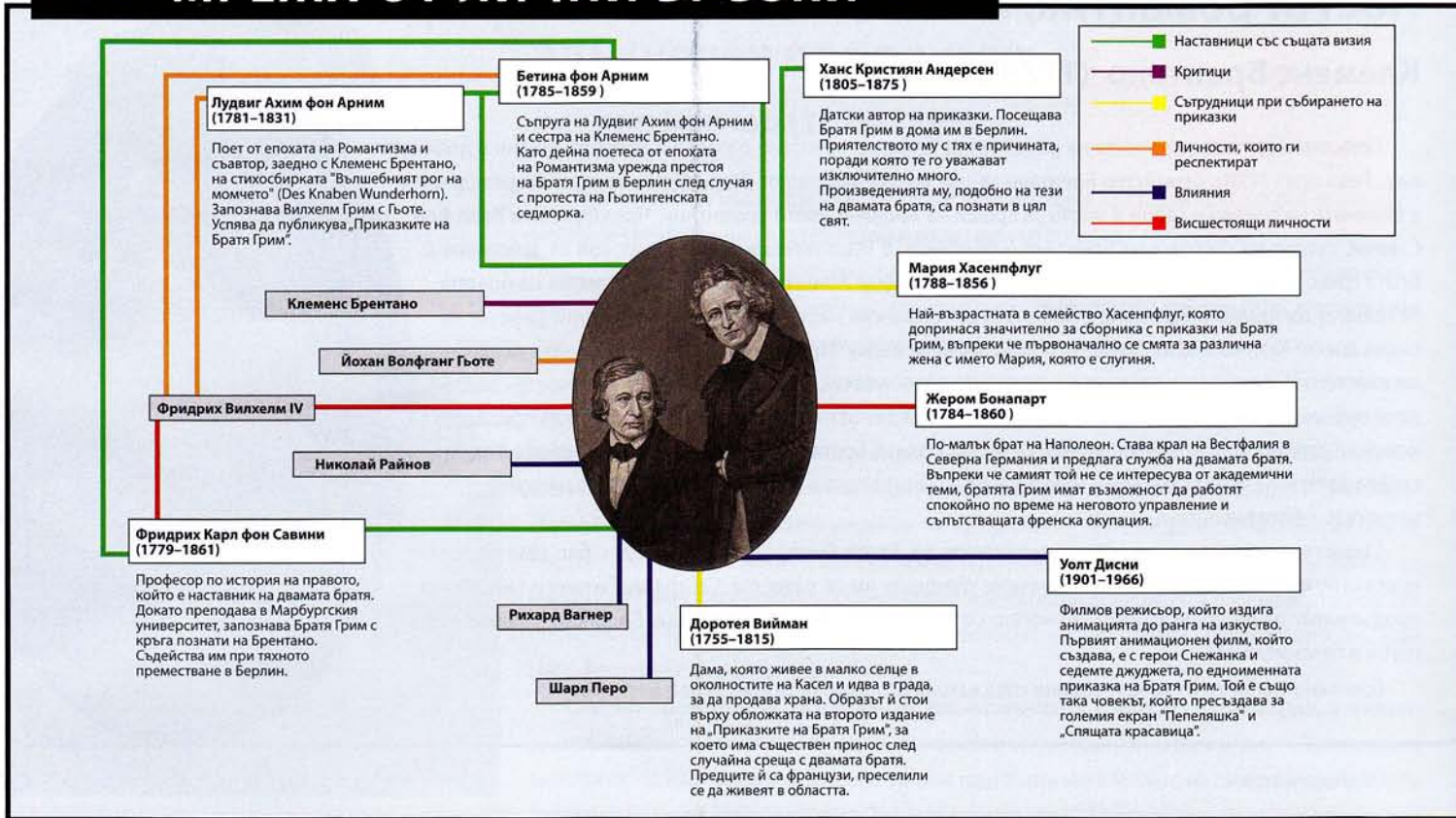
Когато става въпрос за приказки, най-бележитият представител сред френските писатели е Шарл Перо. Той е роден през 1628 г. Докато работи като секретар към кабинета на министъра на финансите на Луи XIV, Жан-Батист Колбер, Шарл Перо се изявява доста активно като поет. Днес е популярен благодарение на произведението си от 1695 г. "Истории и приказки от старото време с морални наставления". Век преди феномена Братя Грим във френския двор е обичайна практика да се разказват приказки. Те се събират и представят пред аудитория от възрастни. Перо пренаписва и публикува няколко легенди, които преработва в приказки с поука, предназначени за децата.

Приказките на Шарл Перо са самобитни произведения, в които отправна точка се явява фолклорът. В този ред на мисли може да се каже, че методите му напомнят по-скоро тези на Андерсен, отколкото на Братя Грим. Той украсява описанието на пейзажа и дори напълно променя мястото на действието в повествованието. Изглежда, че именно този брилянтен похват на описание кара студиото на "Дисни" да предпочете за екранизация в анимационен вариант версията на "Пепеляшка", написана от Перо, заради красотата и великолепието на балната зала и завладяващата магия на превръщането на тиквата в каляска. Неукрасената, скромна приказка в германската си версия разказва за живота на аристократите.

В компилацията, която прави Перо, повечето приказки имат свой еквивалент при Братя Грим. Например „Дивата роза“ и „Спящата красавица“ в действителност са два различни варианта на една и съща приказка. "Котаракът в чизми", друга приказка, ставаща популярна, след като намира място в колекцията на Перо, също може да се открие в първото издание на "Приказките на Братя Грим".

Перо умира през 1703 г. В приказките му намира отражение неповторимото великолепие на двора на Луи XIV, даващо им същевременно онези съвършени черти и брилянтно качество, които не могат да се открият в произведенията на Братя Грим.

МРЕЖА ОТ ЛИЧНИ ВРЪЗКИ

▲ Личностите в сивите карета са представени в тази глава.

Великият класик – поддръжник на младите таланти

Йохан Волфганг фон Гьоте (1749-1832)

Гьоте е роден във Франкфурт – търговски град, който се намира на приблизително 20 км от Ханану (родното място на Братя Грим). Той е дете чудо и се интересува от най-различни сфери на познанието, като политика, литература и наука. По времето, когато се раждат Братя Грим, Гьоте изпитва изгаряща страст към Шарлоте фон Стайн, съпруга на високопоставен служител, с която се запознава във Ваймар, докато работи към местната управа. Когато се налага да бъде преместен в Италия, страда много, но скоро се успокоява, насочвайки се отново към съзидателните си усилия, и се завръща във Ваймар през 1788 г.

През 1809 г. Вилхелм Грим е на 23-годишна възраст, когато чрез своя приятел Лудвиг Ахим фон Арним се запознава с Гьоте във Ваймар. По онова време Вилхелм току-що завършва университета, но здравето му попречва да си намери работа. Гьоте приема доста радушно никому неизвестния все още Вилхелм и заема на двамата братя солидно количество средновековна поезия, която двамата изпитват желание да изчетат. Гьоте се фокусира към древната култура на Рим и Гърция и не се интересува от германския фолклор. Въпреки това оценява високо "Приказките на Братя Грим" и „Вълшебната флейта на момчето“, когато виждат бял свят. По-късно Вилхелм се среща с Гьоте по-често, отколкото неговият брат Якоб. Двамата братя работят в Гьотингенския университет, когато Гьоте умира през 1832 г. В лекция, която Якоб изнася в памет на Вилхелм, заявява, че неговият брат е особено запален по творчеството на Гьоте и дори той, първоначално голям почитател на Шилер, по-късно се превръща в един от почитателите на Гьоте.

Поетът романтик, който възпява своите младежки мечти

Клеменс Брентано (1778-1842)

Популярният поет от епохата на романтизма Клеменс Брентано е роден в Еренбрайтщайн в долината на р. Рейн през 1778 г. Семейство Брентано са заможно семейство от Франкфурт, а лятната им резиденция в долината на р. Рейн е салон и място за срещи на мнозина поети романтици. Чрез Фридрих Карл фон Савини, съпруг на сестрата на Брентано и професор в Марбургския университет, той се запознава с Братя Грим. Съпругът на другата сестра, Лудвиг Ахим фон Арним, е също близък приятел на братята. Те помагат на Арним и Брентано с колекция от германски народни балади, върху които работят по онова време. Тази колекция оказва огромно влияние върху "Приказките на Братя Грим", но в подхода им към темата има фундаментални разлики. Брентано чувства, че фолклорът не е нещо, което следва да се публикува в груба необработена форма, а се нуждае от литературни похвати, които да придадат истинска стойност на произведенията. От друга страна, Братя Грим смятат, че оригиналната форма следва да се запази на всяка цена. Това подчертава още веднъж разликата в подхода на литературните творци и фолклористите.

Съществуват сведения, че 50 от приказките на Братя Грим никога не виждат бял свят заради критиките, отправени от Брентано. По-късно пътищата им се разделят. Сестра му Бетина и съпругът ѝ продължават да поддържат Грим, но когато се появява сборникът с приказки, Брентано заявява, че са груби и безсмислени.

Брентано умира през 1842 г., година след като Братя Грим се преместват в Берлин.

Кралят, който кани двамата учени в Берлин в мрачните времена

Фридрих Вилхелм IV (1795-1861)

Пруският крал Фридрих Вилхелм IV е роден в Берлин (в Източна Германия) през 1795 г. След случая с протеста на Гьотингенската седморка през 1837 г. братята намират убежище в Касел. Бетина Арним и техният наставник Савини полагат усилия да ги доведат в Берлин. За съжаление крал Фридрих Вилхелм III има връзки с кралската династия на ХанOVER, която предприема мерки спрямо седемте разбунтували се учени, така че начинанието им претърпява провал.

Но през 1840 г. кралят умира, а приемник на трона е Фридрих Вилхелм IV. В писмо, адресирано до Бетина, той казва, че дори му се иска да нарече Братя Грим свои приятели. Кралят престъпва решенията на ХанOVERската династия и приема двамата братя в Берлинската академия на науките, тъй като иска да им предложи преподавателски места в Берлинския университет. Издигането на трона на крал с либерални възгледи дава надежда на всички германци за обединяването на родината им. Но дори този "озарен от идеи монарх" по-късно ще потисне своя ентузиазъм.

Когато всички популярни революции достигат и Германия през март 1848 г., първоначално кралят иска да ги потуши, но след като започва да осъзнава размаха на бунта, се съгласява на компромис с революционерите и обещава на народа да проведе Народно събрание във Франкфурт. Тази среща, на която присъства и Якоб Грим, планира създаването на Германска империя под предводителството на Фридрих Вилхелм. Но той отказва, отхвърляйки подобна коронация от страна на либерали. Идеята за обединена Германия, която вече предстои да се сбъдне на практика, се отлага за пореден път. Въпреки това по време на царуването на неговия син и приемник Вилхелм I се създава Германска империя, която облича доспехите на пруския милитаризъм.

Геният на операта, вдъхновен от приказките

Рихард Вагнер (1813-1883)

“Приказките на Братя Грим” се използват като източник за създаването на различни художествени произведения, вдъхновявайки дори света на операта.

Рихард Вагнер, представителна фигура сред германските оперни творци, заема идеите и сюжетите в своите творби от легендите и приказките, които разказват Братя Грим, и оставя след себе си огромно наследство от музикални творения, съдържащи приказки елементи.

Вагнер е роден през 1813, година след излизането на първото издание на “Приказките на Братя Грим” и израства във времето, когато течението Романтизъм е в своя вихър. Произведението на Шилер „Писма за естетическото възпитание на човека“ (Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen) е едно от любимите му четива, а когато създава “Танхойзер” (Tannhäuser), използва за свой източник на вдъхновение произведенията на Хайнрих Хайне – един от забележителните германски поети. В по-голямата си част творчеството на Вагнер се опира на германския фолклор и скандинавската митология. Естествено в този момент пътищата на бележития композитор и Братя Грим се кръстосват именно заради общия им интерес. Това несъмнено оказва влияние върху Вагнер.

Оперите “Танхойзер” и “Лоенгрин” използват елементи, събрани от Братя Грим, а епичната опера „Пръстенът на нибелунгите“ има двойка източници на вдъхновение – “Германската митология” на Якоб Грим и изследователския труд върху митологията на северноевропейските народи от Вилхелм Грим, озаглавен „Песни на старите аеди.“ Изглежда че след изчитането на тези

материали, Вагнер е пленен от германския фолклор и скандинавската митология и написва операта в четири части “Пръстенът на нибелунгите”.

Братя Грим умират, преди да станат свидетели на обединението на Германия, но Вагнер присъства на раждането на Германската империя след Френско-пруската война. Въпреки всичко е обезпокоен от факта, че империята се превръща в авторитарно управление при пруската власт и става активист в Баварското кралство, горещата точка на антипруски настроения, където и умира през 1883 г.

Български народни приказки

Николай Райнов (1889-1954)

Българската литература също има своите разказвачи на приказки - последователи на делото на Братя Грим. Сами по себе си българските народни приказки са един свят на вълшебство и самобитна красота. В българската литература такъв разказвач е Николай Райнов. За нас, най-скъпото и най-пленителното нещо си остава българската приказка, може би защото ни е най-близка, а и самият разказвач, използвайки неизчерпаемостта на народните мотиви, е вложил най-много и от своето неповторимо виждане и ни я предава със скрито, но дълбоко вълнение, което неусетно ни покорява.

Николай Райнов преразказва огромно количество приказки. Енциклопедичните му познания и философската му ориентация придават на преразказите модерна интерпретация, която ги поставя донякъде извън жанра на традиционната приказка, и ги сродява с жанра фентъзи.

Николай Райнов знае много добре тайната на народната приказка, нейната сила и власт и я запазва напълно, без да накърнява в преразказва самобитността на народния разказ, ако и да го подлага на една художествена преработка. Сборниците му с приказки включват изданията „Имало едно време“ от 1923 г., „Златното птиче“ от 1924 г., „Юнак над юнаци“ от 1925 г., както и „Най-хубавите български приказки“ от 1929 г. За своя начин на интерпретация Николай Райнов споделя следното: „При редакцията на приказките не можах да си позволя да променям повечето от думите. Може би защото за собствените ми уши те звучат напълно задоволително и ми напомнят полумрака на оная отдавна забравена стая, с късия пламък на лампата и с голямата източена сянка на баща ми върху насрещната стена. По времето на газените лампи стените бяха винаги оживени от сенки. Сенките на хората по стените и сенките на приказките — това беше нашето кино.“

Нови системи на обучение и възпитание

Братя Грим посвещават живота си на развитието на германския фолклор и лингвистика. Техният сборник с приказки оказва огромно влияние в целия свят. Изследователската методология, която използват, се прилага като модел от учените, които стават техни приемници в начинанието, а академичните резултати, постигнати от Братя Грим, допринасят значително за развитието на фолклора и фолклорните изследвания.

Общо културно наследство

Сборникът, съставен от Братя Грим, е преведен на всички европейски езици още приживе. Макар и съдържащ отделни откъси от цялото произведение, датският превод бележи началото през 1816 г., последван от холандския и английският превод съответно през 1820 г. и 1823 г. Историите, разказани от обикновени хора и написани от Братя Грим, затрупват рафтовете в книжарниците по цял свят. Всичко това се случва с развитието на модерното урбанистично общество.

До XVIII в. хората живеят както в селата, така и в градовете на основата на предварително създаден ред. Приказките се разпространяват от работници и пътуващи търговци, разказват се от

родители, баби и дядовци на техните деца и внуци. Но в началото на XVIII в., със зараждането и последващото очертаване на границите на отделните националности в съответните държави (по примера на Френската революция и войната за независимост в Съединените американски щати), обществените структури, осигуряващи разпространението на приказките, започват да се разпадат. И ако тези приказни истории, някои от които датират още от Средновековието, не се запазят в писмен вид, много вероятно е да бъдат изгубени завинаги.

◀ Старец разказва приказки на деца. Подобни сцени стават все по-голяма рядкост с настъпването на модернизацията и изчезването на традиционното общество, а това започва да се случва още във времената на Братя Грим.

▶ Английското издание на "Приказките на Братя Грим" се превръща в катализатор за разпространението на приказните истории по цял свят. Това е илюстрация от Джордж Крукшанк и носи заглавие "Веселият Ханс". Опростените очертания в илюстрацията демонстрират общото настроение за епохата.

“Ако все пак някога, когато вече няма да ни има, станем известни, това ще е единствено благодарение на нашата колекция от приказки и легенди.”

След като приказките се превръщат в писмени произведения, са придружени от красиви илюстрации, завършващи напълно историята, и достигат до читателите с помощта на книжарниците. Приказките, включени в сборника на Братя Грим, се разпространяват из цял свят, а на български език са преведени от големия майстор на словото Асен Разцветников.

Илюстрациите в отделните издания са значително променени, за да ги превърнат в достъпно четиво за съответната култура и възприятия на отделните нации. Когато „Приказките на Братя Грим“ се превеждат на различните световни езици, често става така, че сюжетът, пейзажът и описаните традиции се адаптират към местните. Това спомага за по-лесното им възприемане навсякъде.

Другите средства за комуникация, освен вече описаните, се развиват от края на XIX в. и през целия XX в.: кино, радио, телевизия. Приказките се превръщат в основен източник на вдъхновение за филмите и радиопредаванията, а подобно на начина, по който се запазват за поколенията в писмен вид, се разпространяват в цял свят, драматизирани по различен начин, с помощта на разнообразни изразни средства. Игривите брилянтни анимации на „Уолт Дисни“ съживяват „Приказките на Братя Грим“ и ги правят известни за децата навсякъде по света.

„Ако все пак някога, когато вече няма да ни има, станем известни, това ще е единствено благодарение на нашата колекция от приказки и легенди“, казва Якоб в надгробното слово, което произнася при смъртта на Вилхелм.

▲ След смъртта на Братя Грим, през 1871 г. Прусия разгромява Франция, а Вилхелм I става германски император. По онова време може да се говори вече за обединена Германия, а коронацията бележи началото на германския национализъм. „Приказките на Братя Грим“ изиграват значима роля в бурните времена, които следват.

◀ Картина на Червената шапчица от Уолтър Крей – английски илюстратор от втората половина на XIX в. Пасторалният пейзаж на приказката е леко видоизменен, за да превърне книгата в достъпно и лесно за възприемане четиво от децата в градските райони.

С право може да се заяви, че Братя Грим стават известни със своите произведения и влиянието, което оказват върху бъдещите поколения.

Колекцията от приказки, която води до развитието на фолклористиката

„Приказките на Братя Грим“ въздействат върху света и днес, тъй като се смятат за модел, който се прилага като техника във фолклористиката. В Източна Европа, където подобно на Германия промяната към урбанистично общество се състои значително по-късно, разпространението на приказки изиграва значима роля в оформянето на етническа принадлежност и оттам народност. Млад фолклорист, на име Вук Стефанович Караджич, започва да събира народни приказки под влиянието на работата на Якоб Грим. Неговото начинание намира своите последователи в Унгария, Чехия, Словакия и Тирол, все области в Австро-Унгарската империя, развиващи подобна дейност в областта на фолклора.

Събирането на текстове започва в Полша, Русия и други страни в Северна Европа, като навсякъде отправна точка е трудът, подет от братята Грим. Във Франция и Англия, където урбанизацията се извършва с далеч по-бързи темпове, подобно начинание се оказва трудно. Силната тенденция за избягване на алогични и безсмислени разкази допринася допълнително за угасването на интереса към фолклора заради развитието на рационализма, породен от своя страна от идеите на Просвещението. Въпреки това и в тези страни се

събират легенди и народни сказания и съставляват значим фолклорен материал. Несъмнено това се случва благодарение на влиянието от страна на Братя Грим.

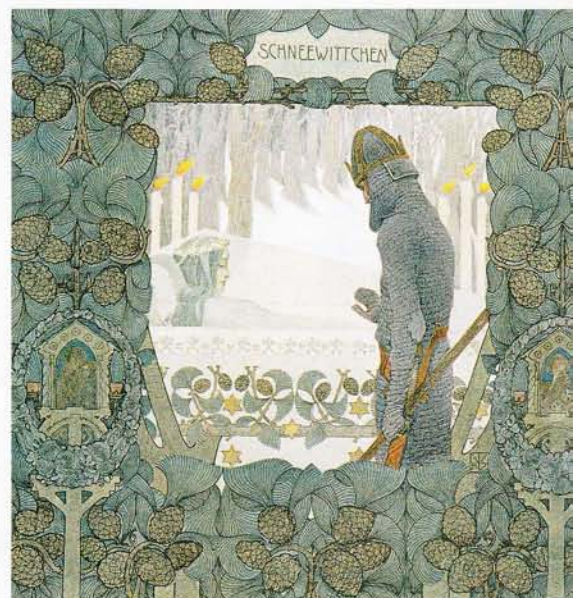
В края на XIX в. дейността на фолклористите започва да се развива в Америка и Япония. Във всички страни по света събирането на народни умотворения се превръща в основа за развитието на фолклористиката. Днес, съвсем естествено, тя има различен статус, отколкото във времената, когато живеят Братя Грим, но в началото те оказват значително въздействие върху предмета ѝ.

Съвременната критика

„Приказките на Братя Грим“ са всепризнато съкровище на литературата, а работата на двамата творци – обект на уважение и днес. Въпреки това, като във всичко останало, и срещу тях се надигат гласовете на критиците. Произлизат от средите на поддръжниците на феминистични идеи, както и активисти на движението за защита от дискриминацията и антинацисти. Подобни критики произлизат в по-голямата си част от американските академични среди.

През очите на съвременния човек героините в „Приказките на Братя Грим“ играят пасивна роля.

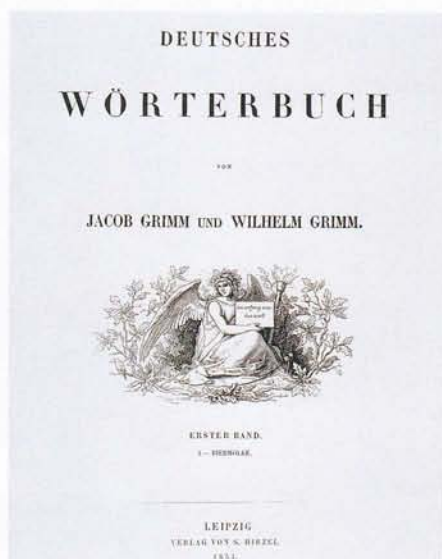
Например в приказката „Дивите лебеди“ сестрата на дванадесетте братя следва да пази обет на мълча-

▲ Рисунка на Снежанка от германски художник от началото на XX в. Това е сцената, в която се появява принцът. Фантастичното чувство, предадено в творбата, е различно от това, което запечатва илюстраторът Крукшанк по същото време.

▼ Когато през декември 1937 г. на екран излиза анимацията на „Дисни“ „Снежанка и седемте джуджета“, тя се превръща в огромен хит из цяла Америка. Светът на приказките придобива различна форма и измерение с помощта на визуалните изразни средства.

▲ Корица на първи том на "Етимологичен речник на немския език", публикуван през 1854 г. от издателство "Хирцел" в Лайпциг. Това е първата стъпка в титаничния труд, за създаването на който са нужни повече от 100 години.

Градчето Хановерш Мюнден – родното място на приказките. Старинната атмосфера на града се пази от жителите му. Историята за доктор Айзенбраг е местна легенда.

ние, за да спаси своите братя от смърт. В други приказки, като „Дивата роза“ или „Снежанка“, жената е спасена от появил се принц, без да прави каквото и да е междуременно. Подобен подход превръща приказките в предпочитана цел за атака от страна на феминистки.

Приказките, в които евреите се представят в негативна светлина, също се посрещат с неодобрение. За пример може да послужи приказката, озаглавена „Евреин в трънака“. Въпреки че е доказателство за антисемитизма в Европа, приказката се подлага на остра критика и се смята за неподходяща за деца.

Антинацистките активисти смятат, че „Приказките на Братя Грим“ спомагат за зараждането на нацисткото движение. Очевидно двамата братя искат да запечатат германската психология в своя сборник с приказки, но същевременно е истина и фактът, че са налице опити по време на нацистката власт да се използват приказките на двамата братя за демонстрация на преимуществото и чистотата на германската раса. Въпреки това Грим са либерални във своите възгледи, а либерализмът и патриотизмът имат общи идеи с национализма, следователно не са взаимоизключващи се идеологии.

Териториалните права на Германия се нарушават в други страни, а обединението се задушава, така че идеите на Братя Грим неизбежно са свързани със своето време. Както и Германия, Русия и Япония също сравнително късно узряват за модерното общество, а появата на тоталитаризма в тези страни, подобно на Германия, е резултат от историческото им развитие. Но да се държат отговорни Братя Грим за нацистката вълна и идеи, е твърде пресилено.

Продължение на работата по преработката и допълването на "Етимологичен речник на немския език"

Братя Грим така и не довършват своя колосален проект, озаглавен "Етимологичен речник на немския език". Тази отговорност се стоварва на плещите на техните потомци. Съставянето и редакцията на толкова огромен труд със сигурност са доста сложни и проблематични.

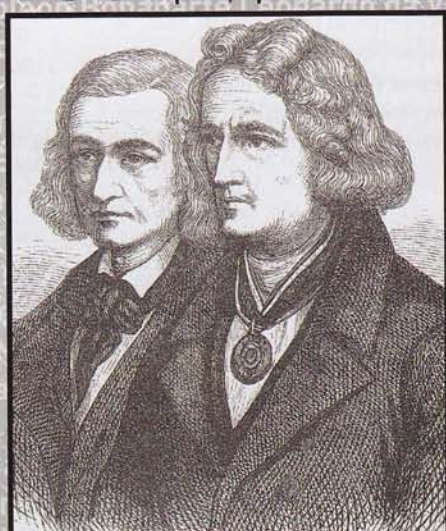
През 1871 г. Германия е обединена в Германска империя, събдвайки по този начин една от най-изгарящите мечти на братята – тази за единството на тяхната родина. Либералната философия на Братя Грим постепенно изчезва и национализмът набира сила. Това довежда до избухването на Първата и Втората световни войни. И в двата конфликта Германия е разгромена, което довежда до широкомащабна в размерите си криза. Дори по време на тази криза обаче съставянето, допълването и редакцията на "Етимологичен речник на немския език" не прекъсва. И макар че Германия е разделена на Източна и Западна след Втората световна война, проектът продължава. Завършва през 1961 г. в разгара на Студената война. Изминават цели 123 години, откакто двамата братя стартират своето начинание. Изненадващо обаче съставянето и редакцията на речника не приключват тогава, тъй като разделите, покриващи буквите от "А" до "F", също се нуждаят от преглед. През 2004 г. на бял свят излиза дигитална версия на речника, която коригира грешките в оригинала. Речникът се състои от 32 тома и съдържа приблизително 350 000 думи.

Когато Якоб Грим умира, работи върху определеното на думата „Frucht“ (плод, плодове). 150 години по-късно "Етимологичен речник на немския език" се превръща в плода на всички усилия и мечти на Братя Грим.

100 ЛИЧНОСТИ

Хората, променили света

БРАТЯ ГРИМ

ISSN 1791-4256

DEAGOSTINI